

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Olga Srstková

Nemanželské početí v předrevoluční Francii (1680-1780)
Illegitimate Conception in the Pre-Revolutionary France (1680-1780)

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Daniela Tinková, Ph.D.

Praha 2015

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí této bakalářské práce Doc. Mgr. Daniele Tinkové, Ph.D. za nezdolnou trpělivost a pevné nervy při odborném vedení.

Dále děkuji především kolegovi a kamarádovi Géraudovi de Lavedanovi z toulouského městského archivu za permanentní odbornou pomoc při tvorbě práce, štědrost, inspiraci a především trpělivost s jakou byl schopen se mnou komunikovat ve francouzském i anglickém jazyce po celou dobu naší spolupráce.

Dále patří moje velké díky Claire Madl, PhDr. Boženě Sulženkové, Anně Maixnerové, Josefu Vackovi, Samuelu Mayrovi a Nele Srstkové.

Nakonec děkuji co nejsrdečněji své rodině za důvěru, podporu, lásku a nehynoucí víru v dokončení této práce navzdory mým častým záchvatům šílenství.

Tuto práci bych ráda věnovala z celého srdce Janě Srstkové, mé babičce, která mě přivedla k historii a lásce k pramenům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Olga Srstková

Nemanželské početí v předrevoluční Francii (1680-1780)

Anotace:

Cílem práce je postihnout problematiku nemanželského početí v prostředí předrevoluční Francie (1700-1789) prostřednictvím tzv. *déclaration de grossesse* (formální prohlášení nemanželského těhotenství před *Capitouls de Toulouse*). V práci bude brán zřetel na různé modality těchto administrativních postupů v teorii a praxi, s důrazem na formální a jazykovou stránku dokumentů. Na základě rozboru budou také postihnuty základní funkce a znaky těchto právních nařízení.

Klíčová slova: nemanželské početí, předrevoluční Francie, 18. století, infanticidium, prohlášení o těhotenství, kriminalita, trestní právo

Illegitimate Conception in the Pre-Revolutionary France (1680-1780)

Abstract:

The main aim of the thesis is to cover the issue of extramarital conception in Pre-Revolutionary France (1700 - 1789) through the so called *déclaration de grossesse* (formal declaration of extramarital pregnancy before the *Capitouls de Toulouse*). The thesis takes into consideration the various modalities of these administrative procedures in theory and practice with emphasis on formal and linguistic character of the documents. Essential functions and characteristics of the relevant legal regulations will be also described in the thesis based on their analysis.

Key words: illegitimate conception, pre-revolutionary France, 18th Century, infanticide, declarations of pregnancy, criminality, Penal law

Obsah

1. Úvod
 - 1.1. Metoda práce
2. Společnost a rodina v 18. století
3. Stručná historie Toulouse
4. Trestní právo a nemanželský poměr - konstrukce trestněprávní roviny
 - 4.1. Umělá regulace populace, potratovost a infanticidum a jeho právní ošetření
 - 4.2. Déclarations de grossesse Jindřicha II.
 - 4.3. Sporná role deklarácí
 - 4.4. Trestněprávní jurisdikce ve světle déclarations de grossesse
5. Základní uvedení do studia déclarations de grossesse
 - 5.1. Deklarace jako dokumenty
 - 5.2. Jazyková stránka deklarácí
 - 5.3. Čas
 - 5.4. Obranné strategie
6. Případy 1680-1780
 - 6.1. Statistika případů
7. Teorie versus praxe
 - 7.1. Případ Françoise Castet
 - 7.2. Falešný vdovec
8. Závěr
9. Seznam pramenů a literatury
 - 9.1. Nevydané prameny
 - 9.2. Knihy
 - 9.3. Články
10. Přílohy

1. Úvod

Osudy nemanželských dětí a svobodných matek představují jednu z kapitol „dějin zdola“, které mohou barvitě dokreslovat představy o předindustriální době osmnáctého století. Studium pramenů se dostáváme do světa tradiční společnosti, jejích zvyků, idejí a mentalit a bez nadvlády techniky. Je to doba plná babských pověr, smyšlených nadpřirozených bytostí, víry v božskou prozřetelnost a šťastný posmrtný život. Každodenní rytmus společnosti určuje zemědělská produkce, stejně jako dodržování svátků a jiných festivit, dané odlišným chápáním času.

Analýza pramenů zaručuje sblížení s jedinci, kteří ovlivnili dějiny zcela opačným způsobem než velké historické osobnosti. A právě na příkladu myšlenek a hodnot „malých lidí“ lze postihnout samotnou mentalitu doby, jako je tomu například u žen, které byly hlavními aktéry studovaných *déclaration de grossesse*.

Jako badatelé dostáváme možnost prozkoumat dobu předrevoluční Francie z odlišného úhlu pohledu, totiž pomocí takzvaných „prohlášení o těhotenství“, které podávaly neprovdané těhotné dívky a ženy. Vnímání illegitimity v tehdejší společnosti nám může odhalit hodnotový systém a měnící se pohled na děti narozené mimo manželské lože. Město Toulouse jako jedno z center regionu Languedoc na jihu Francie nám představuje multikulturní metropoli, s odlišným pojetím trestního práva a mravů. Fondy městského archivu poskytují bohatý materiál, který nebyl dodnes komplexně zpracován zahraničními badateli a stále čeká na své objevení.

Badatelským záměrem autorky je nastínit důležitou roli deklarácí jako formy právní ochrany svobodných matek a nemanželských dětí, způsobující výrazný pokles infanticid (vražda dítěte) a dětské úmrtnosti v populaci. Zároveň se snaží postihnout sekundární funkci dokumentu, související s kriminální činností. Skrze výpovědi obou aktérů vyvozuje dobové vnímání sexuality a manželství.

1.1 Metoda práce

Déclaration de grossesse (dále jen deklarace) představují druh pramene, který není mezi historiky tak známý. Primárním důvodem je jazyková bariéra, sekundárním se stává neschopnost porovnat deklarace s obdobným typem archivního materiálu na českém území. Evidence nemanželských dětí se v českém i francouzském prostředí vyznačuje útržkovitostí a nepřesnými statistikami, které jsou dané absencí jakéhokoliv zákona či přímého právního nařízení. V českých zemích se můžeme setkat s matrikami nemanželských dětí¹ a matrikami, které obsahují vymezený oddíl pro evidenci dětí svobodných matek. Ani jedna z forem „statistiky“ nemanželských dětí však nebyla užita plošně, jedná se o ojedinělé případy.

Při studiu deklarací jsem se pokoušela vymežit vůči užití pouze jednoho druhu metody, jelikož představují velice specifický pramen. Historická antropologie a demografie, mikrohistorie a etnologie patří mezi základní směry historického bádání, kterými jsem se nechala inspirovat. Ani jeden zvláště mi však nepřišel vhodný pro celkové vykreslení žalob tak, jako jejich užití dohromady. Pokud například příběhy svobodných matek a jejich dětí omezím pouze na čísla historické demografie, de facto je degradujeme na pouhé neživé proměnné. Z výzkumu se nám tak vytratí jakákoliv dějová souvislost, unikne nám nepřeborné množství dalších indicií posunující nás do vyšší úrovně porozumění dané doby a její mentality.

Dějiny každodennosti jsem se pokoušela propojit s individuálními příběhy osob.² Na základě jazykového rozboru jednotlivých výpovědí a forem žalob jsem si kladla za cíl rozplést tzv. cizí systém významů, které lze nalézt například u Velkého masakru koček Roberta Darntona.³ Jedná se především o jazykový rozbor výpovědí, role svátků a ostatních slavností a vnímání času. Zároveň jsem usilovala o obecnější postižení fenoménu deklarací pomocí jejich statistického rozboru, formou předepsaných tabulek s oddíly o základních informacích každého účastníka případu.

Studované prameny byly vydávány jedním druhem soudního tribunálu v městě Toulouse (Capitouls), které se značně liší od všech jiných regionů ve Francii. Jih představuje zvláštnost v

¹ tyto informace jsem získala v rámci konzultace s PaedR. Laděnou Pulcarovou (Státní oblastí archiv Třeboň) a Beatou Kempnou (SOA Praha)

² inspirací pro tuto metodu byl například GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 223 s. ³ například GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 223 s. *kr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*. Vyd. 1. Praha: Argo,

³ DARNTON, Robert. *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013, 259 s.

interpretaci trestního práva, které má své kořeny v římském právu. Můžeme tedy soudit, že výzkum takového území je jistě mikrohistorickou sondou, nelze tu tedy hovořit o možnosti generalizace na celé francouzské království.

2. Společnost a rodina ve 18. století

Pokud se krátce pozastavíme nad společností v průběhu 18. století, je možné si všimnout několika zásadních demografických změn, ovlivňujících sociální i ekonomickou stránku vývoje obyvatelstva a projevující se mimo jiné v rámci rodinných struktur. Prvním z nejdůležitějších faktorů se stal přechod starého demografického režimu (1) na nový demografický režim (2), odlišující se reprodukčním jednáním, úmrtnostní a natalitními poměry.⁴ Pokud se zaměříme na francouzské území, mluvíme o období konce 18. století až počátku století následujícího.⁵ Oba režimy mají zřetelně odlišné systémy reprodukce, tzv. přirozenou měnu obyvatelstva. Mluvíme především o vysoké míře natality, mortality a náchylnosti vůči demografickým krizím, se kterými se populace těžko vyrovnávala. Vysoká míra natality je charakteristická silnou manželskou plodností, která byla podmíněna poměrně vysokou sňatečností. Problémem zůstával vysoký věk při sňatku⁶, přibližně 25 lety u žen a 27 let u mužů, což snižovalo plodné období páru na zhruba 15 let.⁷

Důsledkem poměrně krátkého času plodnosti se zároveň zkracují meziprodní intervaly na minimum, průměrný počet porodů připadající na jednu ženu je okolo osmi porodů za život. Tento trend sice přináší jakousi „maximalizaci“ lidské reprodukce, na druhou stranu je zároveň doprovázen několika nevýhodami. Mezi ně patří například časté úmrtí matky při porodu a vysoká dětská mortalita, dané absencí základní lékařské péče a špatných hygienických podmínek. Dětská mortalita zároveň také zásadním způsobem ovlivňuje výpočet průměrné délky života. Například, pokud se uvádí věk třicet pět let za hraniční, nutně to neznamená, že by se lidé v daném období dožívali pouze

⁴ HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, 282 s., s. 35

⁵ HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 142 s., s. 14

⁶ Jan Horský dokonce mluví o snaze reformační církve bránit sňatkům příliš mladých snoubenců, vyznačujících se odkladem sňatku, HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 142 s., s. 76

⁷ *ibid.*, s.15

tohoto věku. Číslo je dáno započtením vysokého procenta dětské mortality do celkového přehledu, což v konečném důsledku způsobuje prudké snížení věkové hranice a do jisté míry může zkreslovat náš náhled.⁸ Další z rysů starého demografického režimu je neregulovaný počet porodů⁹, což de facto znamená absenci jakéhokoliv typu antikoncepce. Zmínky o pokusech „regulace“ plodnosti, či technikách potratů je však možné najít již například v 16. století, v rámci lékařské literatury.¹⁰ Jednalo se například o použití bylin, stahování břicha a skákání, které mělo potrat vyvolat. Mezi preventivní opatření před otěhotněním patřilo až do nového demografického režimu praktikování tzv. coitus interruptus neboli přerušované soulože, tato technika ovšem neměla vždy stoprocentní účinnost.¹¹

Pokud bychom měli postihnout starý demografický režim v obecnějším měřítku, můžeme mluvit o celkové křehkosti v důsledku zemědělské výroby (a její náchylnosti na změny počasí, neúrodu, apod.), změn v hospodářské a ekonomické oblasti¹², epidemií¹³, válečných střetů¹⁴ a pomalého růstu obyvatelstva. Emmanuel Le Roy Ladurie například považuje za hlavní faktor vyvolávající demografickou krizi pozdní sňatečnost¹⁵ a vysoké procento neprovdaných osob.¹⁶ Svě závěry vyvozuje mimojiné ze soupisu příjemců svátosti¹⁷ a pozemkových knih, tzv. „compoide.“¹⁸ Na příkladu srovnání situace v regionech jižní a severní Francie je zajímavé pozorovat rozdílný průběh krizových roků, jako například třicátá léta sedmnáctého století, kdy na severu klesají ceny obilí kvůli dobré sklizni, zatímco na jihu cena obilí prudce vzrostla.¹⁹ Souvislost mezi mírou mortality a cenou obilí dokresluje právě příklad morové epidemie v Toulouse, během něhož bylo Parlamentem

⁸ EBELOVÁ, Ivana a Klára WOITSCHOVÁ, přednáška v rámci předmětu „PVP 1 Základy historické demografie“, Filozofická fakulta UK, Praha.

⁹ kromě „vědomé“ regulace populace můžeme také mluvit o typu samoregulujících procesů, například čím více se zvyšuje populace, tím více se také zvyšuje průměrný sňatkový věk, omezení plodnosti a růst počtu osob trvale žijících mimo manželský svazek, více HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 77

¹⁰ ŠUBRTOVÁ, Alena. Kontracepce, aborty a infanticida v pramenech k předstatistickému období. Alena Šubrtová. *Historická demografie* Roč. 15, (1991), 9-46 s., s. 25-26

¹¹ *ibid.*, s. 38

¹² „... .smysl demografické evoluce je nejlepším barometrem, jež pomáhá ukázat na prosperitu či naopak úpadek města“, in: LAFFONT, Jean-Luc. *Relecture critique de l'évolution de la population toulousaine sous l'Ancien Régime. Histoire, économie, société no.3*, 1998, 455-478 s., s. 456

¹³ jako například epidemie moru v roce 1630, poté v roce 1653, způsobující vylidnění některých oblastí po tři generace, pokles zemědělské produkce a plné hřbitovy v regionu Languedoc, LADURIE, Emmanuel Le Roy. *Les Paysans de Languedoc: annexes, sources, graphiques*. Réimpression. Paris: Editions de l'Ecole des hautes études en sciences sociales, 1985, 749-1035 s., s. 427-428

¹⁴ například reformace, Velká francouzská revoluce

¹⁵ autor považuje nízkou sňatečnost za důležitější faktor, než například sníženou plodnost

¹⁶ *ibid.*, s. 428

¹⁷ *ibid.*

¹⁸ *ibid.*, s.422

¹⁹ *ibid.*, s.424

zakázáno jakékoliv tajné přechovávání přebytků úrody, zároveň se usilovalo o odprodej rýže z Valencie a Lombardie.²⁰

Ke starému demografickému režimu se také pojí morální normy, náboženské ideje, postoj k životu a představy o určitém životním standardu.²¹ Stejně tak můžeme mluvit i o pojetí tradiční rodiny, kterou v předindustriálním období rozdělujeme na dva typy - západoevropský a východoevropský. První typ se vyznačuje menším počtem členů, bez vícegeneračních párů (tzv. komplexní složená rodina), s manželským párem, dítětem, popřípadě bezdětnou osobou a čeledí. Za příbuzné se považovala i najatá námezdní síla, která podléhala stejným pravidlům jako pro ostatní členové rodiny. Druhý typ odpovídá přítomnosti mezigeneračních párů a dalších příbuzných, tvořící poměrně velký komplexní útvar.²² Další typem je tzv. stem family, složená rodinná domácnost, kde žije manželská dvojice s ženatým synem, dědicem rodinného jmění, jeho dětmi a manželkou.

S příchodem industrializace a osvícenské politiky se setkáváme se zvýšeným zájmem státu o rodinu, která se stává základní ekonomickou jednotkou. Zároveň dochází k postupnému oddělení výrobní a rodinné sféry, samotný pojem „rodina“ se začal zakládat pouze na příbuzenských svazcích.²³ Dochází k odlivu velkého procenta venkovského obyvatelstva do měst, kde již nemá na osobu rodinné prostředí žádný vliv, do jisté míry nefunguje ani jakási forma ochrany, v případě nouze. Vzrůstá počet chudých, bez příbuzenského svazku, o které se musí nakonec postarat stát. Zároveň stát jako celek přejímá samotnou roli rodiny, jak zakládáním sítě ústavů zajišťující péči pro sirotky, těhotné ženy a chudé, tak školskými reformami. V rámci osvěty dochází k šíření příruček a duchovních rad, vedoucí k systematické vzdělanosti populace a modifikujícími stávající lidovou kulturu.²⁴

Růst obyvatelstva mezi lety 1780-1850 (spolu s nástupem nového demografického režimu) zajišťoval dostatek pracovních sil, potřebných pro nastartování průmyslové revoluce, vyznačující se mimojiné snížením dětské úmrtnosti. Práce v továrnách však pozbývala jakýchkoliv tradičních znaků,

²⁰ ibid.

²¹ HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s.16

²² HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, s. 40

²³ ibid.

²⁴ ibid., s. 76

vycházejících z řemesel, domácích prací a zemědělství spojeného se schopností samoobživy.²⁵ Dochází ke zlomu v tradičních životních zvycích a pracovních návycích, jehož základem se stává disciplína, s cílem maximálního využití výrobní kapacity pracovních strojů.²⁶ Nová rozvržení času nahrazuje přirozený rytmus tradiční venkovské společnosti, která doslova „chodila spát se slepicemi.“

V důsledku nástupu nové průmyslové éry tovární výroby a urbanizace během osmnáctého a devatenáctého století prošly rodinné a sociální vztahy zásadními změnami. Došlo k nevratnému procesu, směřujícímu ke kapitalistickému způsobu myšlení, rozbíjejícímu tradiční formy předindustriálního světa a měnícímu ho v moderní společnost. Výrazným způsobem se nová éra také dotkla vnímání nemanželského styku a dětí.

3. Stručná historie Toulouse

Město Toulouse se je třetím největším městem Francie. Historie tzv. „růžového města“ začíná již roku 121 před naším letopočtem, kdy byla na tomto území vytvořena římská vojenská posádka. Za celé jedno tisíciletí bylo město pod nadvládou Vandalů, Vizigótů, Franků i Arabů. Barvitě spektrum kultur, které se během století na tomto území střídaly vytvořilo centrum Okcitanie, oblasti, která byla označována za „periferii“ francouzského království. Geograficky se jedná o území na jižním a jihovýchodním cípu Francie, které sousedí se Španělskem a Středozezemním mořem.²⁷

Vyznačuje se vysokým počtem regionů jako například Limousin, l'Auvergne, l'Aquitanie, Provence, Côte d'Azur a dále. Stejně tak byla rozdrobena i politická organizace, rozdělena mezi hlavní města jednotlivých regionů - Marseille, Bordeaux, Toulouse a Pau. V Toulouse jako v jednom z prvních měst tohoto regionu vznikl Parlament (1444), který byl zároveň nejvyšší soudní instancí, přímo podléhající pouze pařížskému parlamentu a králi. Tradičním symbolem soudního dvora se staly osoby Kapitulů, kteří vykonávali trestní judikaturu.²⁸

²⁵ PAULINYI, Ákoš. *Průmyslová revoluce: o původu moderní techniky*. 1. čes. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2002, 290 s., s. 228

²⁶ *ibid.* s. 230

²⁷ MICHELIN.,. *Toulouse: Albi, Montauban, Canal du Midi*. [Parution 2008]. Paris: Michelin, cartes et guides, 2008. 190 s., s. 38-40

²⁸ WOLFF, Philippe a Michel LABROUSSE. *Histoire de Toulouse*. Toulouse: Privat, 1988, 552 s., s. 55-60

Charakteristickými se pro tento region staly náboženské spory, jejichž kořeny lze dohledat již ve středověku. Na území Albi, Carcassonne a Toulouse se objevuje ve dvanáctém století heretické hnutí - Katarí, jinak nazýváni "albigenští". Náboženské spory se začaly vyhrocovat tolerancí Katarů na panstvích venkovské šlechty, brojící proti hospodářské a majetkové nadřazenosti církve.²⁹ Název „Katarí“ pochází z řeckého slova „katharós“, což znamená „čistý.“ Jedna z teorií o rozšíření katarství na jihu Francie a v Itálii hovoří o misijní činnosti bogomilství, vycházející z manicheistů. Dodnes se na území Languedocu zachovaly hrady, které upomínají na středověkou epochu, které se však podle turistických příruček mylně nazývají „katarskými hrady.“ Katarí ovšem žádné z takovýchto historických památek nevystavěly, původně spadaly do majetku šlechty.³⁰

Dalším důležitým mezníkem byla křížová výprava proti Albigenským vedená papežem Inocencem III. v roce 1208 až 1229, za vlády Filipa II. Augusta (1180-1223), Ludvíka VIII. (1223-1226) a Ludvíka IX. (1226-1270). V roce 1229 nejen skončily války proti Albigenským, ale také byla založena první univerzita v Toulouse³¹, mimo jiné za účelem zastavení šíření katarské hereze. Náboženská otázka se po tři sta letech znovu rozhořela v roce 1562, kdy vypukla válka mezi protestanty a katolíky, končící až v roce 1629 mírem z Alès (la paix d'Alès). Oba tyto „náboženské rozbroje“ do značné míry ovlivnily hospodářský a ekonomický vývoj města a staly se také hlavními příčinami demografických krizí, které spočívaly v šíření nemocí a epidemií z důvodu velkého počtu vojáků, kteří procházeli daným územím.³²

Vrcholným obdobím města Toulouse se stalo šestnácté století (tzv. Le Beau XVIème siècle), během něhož se rozšířil obchod s barvou pastel, podobnou indigu. Byl oživen mezinárodní obchod s tímto vývozním artiklem, pozvedl se celkový hospodářský a kulturní rozvoj města. *Le commerce des coques de pastel*, reprezentovaný obchodníkem Assézat, dokázal na krátké období podnítit i růst populace, infrastruktury a výstavby řady kostelů a budov. Po objevení indiga, které se rychle šířilo z Ameriky do Evropy, se značně snadnějšími podmínkami pro pěstování, barvu pastel zcela nahradil.³³ Kromě vrcholného období v průběhu šestnáctého století je však celková ekonomická situace území

²⁹ ŽĎÁRSKÁ, Zuzana. *Katarská hereze v jižní Francii*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. 160 s., s. 25

³⁰ tento fakt byl několikrát připomínám v rámci kurzu HI1HOP4X – Histoire de Toulouse et l'Occitanie, vedené prof. Laurentem Macé (středověký oddíl) a Nicolasem Marqué (novověký oddíl), v akademickém roce 2013/2014 na Université de Toulouse II – Jean Jaurès

³¹ jedná se o nejstarší univerzitu v Evropě

³² LADURIE, Emmanuel Le Roy. *Les Paysans de Languedoc: annexes, sources, graphiques*. Réimpression. Paris: Editions de l'Ecole des hautes études en sciences sociales, 1985, 749-1035 s., s. 427-428

³³ WOLFF, Philippe a Michel LABROUSSE. *Histoire de Toulouse*. Toulouse: Privat, 1988, 552 s., s. 65

Toulouse značně nevýrazná, až zpomalená. Hospodářství bylo orientováno na zemědělství, produkci kukuřice, obilí, brambor, vína, olivového oleje a rajčat. Kvůli značně křehkému podnebí byly ale výnosy nestabilní a často podléhaly zdejšímu rozmarům klimatu. Další formou zemědělského výnosu byl provoz mlýnů na řece Garoně v Toulouse. Tzv. *Les moulins de Bazacle* a *Les moulins de Château* představovaly hlavní zdroje obilného průmyslu.³⁴ Jednotlivé oddíly mlýna bylo možné si zamluvit a za určitý finanční doplatek si zde zpracovat své vlastní zásoby obilí.³⁵ Značnou roli hrál také textilní průmysl, produkující len, a Canal du Midi.³⁶

Na území Languedocu³⁷ se také setkáváme s pár zvláštnostmi, reprezentované primárně jazykem a právem. Okcitanština se řadí mezi nářečí „langue d'oc“, zatímco na severu se uplatnila jazyková tradice „langue d'oïl.“ První varianta, užívaná v Toulouse, se vyznačuje formou podobnou směsi španělštiny a francouzštiny. Ve městě je dodnes uchovaná tato tradice, pomocí obojetného názvu všech ulic, stejně jako podvojného hlášení stanic v metru. Na zdejší univerzitě Le Mirail³⁸ se také dodnes vyučuje samostatný obor okcitanštiny. Druhá varianta se etablovala víceméně pro celé území Francie, používaného dodnes.³⁹

Územní rozdělení města můžeme rozdělit do tří oddílů. Prvním byl tzv. *Bourg*, orientovaný na východ od hlavního náměstí (*Capitole*) a *Daurade* (část města, přiléhající k řece), s bazilikou svatého

³⁴ viz příloha č. 5 s mapou sítě mlýnů ve městě

³⁵ skupiny například okolo *les moulins de Bazacle* se označovaly jako „compagnie“, SICARD Germain. *Les moulins de Toulouse au Moyen Âge*, École Pratique de Hautes Etudes, 408 s., s.327

³⁶ Canal du Midi, zkonstruovaný v letech 1666-1682, spojuje Atlantický oceán se Středozezemním mořem. Původně sloužil k dopravě velkého objemu zboží, od počátku 20. století je užíván k turistice. Z Toulouse je možné dojet podél tohoto kanálu buď až do Narbonne, či do Bordeaux, bez velkých výškových rozdílů. Kanál také slouží k zadržování vody, používané k zavlažování polí. Jelikož je oddělen od toku řek, během povodní nedochází k stejnoměrnému zvyšování hladiny jako tomu například bylo u Garonny v roce 2014, za mého pobytu v Toulouse

³⁷ pojem „Languedoc“ neodpovídá dnešnímu francouzskému kraji se stejným označením. Patří sem kromě tří départementů (Aude, Pyrénées-orientales, Hérault) i département Midi-Pyrénées (Haute-Garonne, Ariège, Gers, Tarn-et-Garonne, Tarn a jižní části départementů Lot a Aveyron). Dnešní rozložení regionu zhruba odpovídá rozloze panství hrabat z Toulouse, kromě držav z Provence, a hrabat z Foix. ŽĎÁRSKÁ, Zuzana. *Katarská hereze v jižní Francii*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. 160 s., s. 12

³⁸ během konce letního semestra akademického roku 2013/2014 byla univerzita přejmenována na Université de Toulouse - Jean Jaurès

³⁹ viz. příloha č.6

Sernina v centru.⁴⁰ Jedná se o středověkou městskou část, charakteristickou univerzitním prostředím. Klášterní objekty byly ponechány pro lycea, univerzity a administrativu. Druhým oddílem města, u horního toku řeky, bylo tzv. *Cité*, orientované kolem *la place Esquirol*.⁴¹ Původně toto náměstí přiléhalo k římskému fóru, je součástí nejstarší části města, s výraznými úzkými uličkami směřující k severu města (*Capitole*) a k jihu (*Palais de Justice*). Jedná se o městskou část známou obchodem, městskými prefekturami, sídlem Kapitulů a řadou katedrál. Posledním oddílem je městská část na opačné straně řeky, *Faubourg Saint-Cyprien*, kde sídlí nemocnice *l'Hôtel Dieu*. Obě strany města jsou spojené mostem (*Pont Neuf*). Jednotlivé vstupy do města byly ohraničeny bránami⁴², kde se zároveň vybíralo clo. Hradby byly zbořeny v roce 1829-1832 a nahrazeny hlavními bulváry, například *Boulevard Alsace-Lorraine*.

Zajímavým znakem města Toulouse je jeho narůžovělá barva, která je zapříčiněna použitím cihel jako stavebního materiálu. Město mělo v celé své historii problém s nedostatkem kamene, který by muselo dovážet s odlehlých částí Pyrenejí, proto se přikročilo k nahrazení kamene cihlou.

Mezi další rarity patří i zcela odlišná stavba katedrál, s půdorysem odlišným od latinského kříže. Setkáváme se často s půdorysem, který směřuje do písmene „z“, například u katedrály Saint Etienne.⁴³ Dalším zajímavým znakem jsou značně odlišné zdobení hlavic, které spíše upomíná na španělský či arabský styl. Řada klášterů a jiných církevních staveb během 19.století, v době odluky církve od státu, byla použita jako sklady, stáje a další typy úložných prostor. Pokud dnes navštívíme jakoukoliv stavbu, jako například Couvent des Jacobins či Couvent des Augustins, shledáme absenci nástěnných maleb či fresek. Na druhou stranu tyto prostory byly využity jako sídla muzeí s bohatými sbírkami, z různých historických období.⁴⁴

⁴⁰ Původně St.Saturnin, první biskup v Toulouse, umučen r. 250

⁴¹ náměstí pojmenované podle světoznámého francouzského psychiatra, Jean-Étienne Dominique Esquirola (1772-1840)

⁴² například Porte Narbonnais

⁴³ k tomuto zjištění jsem došla vlastním studiem půdorysu katedrál, které jsem ve městě navštívila

⁴⁴ Musée de Augustins se sbírkami středověkých plastik a výtvarného umění 19. století, dále Musée les Abattoirs vystavující soudobé a moderní umění či Musée Saint Raymond, orientované na antické umění

4. Trestní právo a nemanželský poměr - konstrukce trestněprávní roviny

4.1 Umělá regulace populace, potratovost a infanticidum a jeho právní ošetření

Na přelomu 17. a 18. století dochází v právní rovině k podstatným změnám, a to zejména s ohledem na nemanželské početí a infanticidum. Na základě trestných činů (smilstvo, vražda či odložení dítěte, incest) byly vytvořeny různé druhy opatření (jak například deklarace), které měly podobným skutkům zamezit a de facto ochránit jak matku, tak dítě. Infanticidum jako nástroj umělé regulace porodnosti je známo již od antiky.⁴⁵ V rámci habsburské monarchie můžeme za základní právní ustanovení zabývající se problematikou infanticida označit již *Constitutio Criminalis Carolina* z roku 1532⁴⁶, dále ustanovení týkající se infanticida můžeme nalézt i u Pavla Kristiána Koldína roku 1579⁴⁷. Charakteristickým znakem těchto raných zákonných opatření byly obzvláště kruté postihy. Například spáchání infanticida bylo trestáno smrtí. Ženy vražednice byly obvykle odsouzeny k zahrabání zaživa, probodnutí kůlem, utopení či rozčtvrcení. Tehdejší ustanovení do jisté míry ani nečinila rozdíl mezi úmyslným potratem, infanticidou a odložením dítěte⁴⁸, proto přečiny byly trestány stejně. Velice důležitým faktorem hrajícím roli nejen ve středověké společnosti bylo protnutí světského a církevního řádu, usilující o mravní čistotu každého jedince. Křest jako základ duchovního spasení každého jedince hrál obrovskou roli, obzvláště v případech náhlého úmrtí novorozence. A pokud k tomu určitá osoba přispěla vědomým aktem, o to více se poté trest zvyšoval.

Studiem a komparací právního chápání vraždy dítěte ve středověku a novověku se dostáváme k otázce, jestli daná právní ustanovení s tak krutými tresty mohla jakési „násilné“ regulaci populace zabránit či naopak způsobit opačný efekt. Během 18. století se začínáme setkávat s novými názory teoretiků osvícenské zdravotní policie usilujícími o zachování nemanželského dítěte (které je většinou právě obětí infanticidy) při životě a celkové snížení počtu odložených dětí, končících nejčastěji v sirotčincích a nalezincích. S obrodou trestněprávního aparátu ve vztahu k reprodukci společnosti přichází *Constitutio Criminalis Josephina* (1707/1708) *Constitutio Criminalis Theresiana* (1768). Do té

⁴⁵ TINKOVÁ, Daniela, Předcházet a trestat? Problém infanticidia v osvícenské společnosti. Daniela Tinková. In: *Český časopis historický. The Czech Historical Review* / Praha : Historický ústav AV ČR 101, č. 1, (2003,) s. 27-76, s. 32

⁴⁶ *ibid.*, str.34

⁴⁷ Šubrtová, Alena. Kontracepce, aborty a infanticida v pramenech k předstatistickému období. Alena Šubrtová. *Historická demografie* Roč. 15, (1991), s. 13

⁴⁸ Polehčující okolností u případů odložení dítěte byl pouze veřejně rušné místo, na kterém bylo novorozeně ponecháno, *ibid.* s. 14

doby nedochází k většímu rozšíření jakýchkoliv preventivních ustanovení chránících nejen dítě, ale také matku a její svízelnou životní situaci. Neznamená to však, že by neexistovala alespoň částečná snaha o podporu matek již dříve, jak to například lze dokázat na příkladu zakládání špitálů umožňujících porod svobodným matkám, respektive následné odložení nechtěného dítěte do nalezince (například Vlašský špitál v Praze, založen r. 1602), jako předchůdce pozdějších porodnic klinického charakteru.⁴⁹

Hlavním ukazatelem proměny právní percepce ve vztahu k problematice nemanželských dětí a infanticid nalézáme právě ve výčtu druhů a kategorií jednotlivých přečinů a trestů. Tresty jako například zahrabání zaživa a probodnutí kůlem či utopení byly nahrazeny stětím mečem, který uzákonil Constitutio Criminalis Josephina roku 1707. I tak se tento hrdelní trest praktikoval již před vydáním tohoto právního předpisu. Důležitý vliv na rozsudky začaly mít polehčující okolnosti, jakými byl například křest novorozence a zralost plodu. Křesťansko-medicínská literatura uvádí, že duše vstupuje do dítěte 40. den od početí.⁵⁰ Dále se jednalo například o momentální psychický stav ženy, možnost samovolného potratu či zdravotní postižení domnělého plodu.⁵¹

Constitutio Criminalis Theresiana sice stále obsahovala výše zmíněné tresty smrti, jako bylo rozčtvrcení a užívání tortury⁵² jako prostředku k získání usvědčujících důkazů svědčící proti pachateli a jeho doznání, ale například těhotné ženy byly tohoto postupu vždy ušetřeny. Cizoložství je trestně stíháno z úřední povinnosti, stejně jako smilstvo a sodomie. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech (1787) bere cizoložství jako soukromožalobní edikt⁵³ a snaží se o převýchovu pachatele.⁵⁴ Trest smrti byl sice roku 1787 de facto zrušen, ale znovu byl uzákoněn roku 1795.⁵⁵ Trestní zákoník Františka I. z roku 1803 nařizuje výkon trestu smrti pouze oběšením a hlavním předpokladem trestného činu se stává zlý úmysl pachatele.⁵⁶ Rozlišuje se již násilné smilstvo (znásilnění), vyhnání plodu ze života

⁴⁹ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004, 413 s., s.329-330

⁵⁰ ŠUBRTOVÁ, Alena. Kontracepce, aborty a infanticida v pramenech k předstatistickému období. Alena Šubrtová. *Historická demografie* Roč. 15, (1991), s. 30-31

⁵¹ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004, s.337-338

⁵² Zrušena roku 1776

⁵³ Domnělého pachatele nežaluje stát či státní zástupce, nýbrž přímo osoba, které byla daným přestupkem poškozena

⁵⁴ Samotné zmírnění a legislativní ucelenost trestního práva za Josefa II. bylo ovlivněno především Cesarem Beccariou a jeho dílem „O zločinech a trestech“ z roku 1764

⁵⁵ MALÝ, K. a kol. autorů, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3.vydání, 673 s., s. 194-199

⁵⁶ Tato kategorizace do jisté míry zajišťovala aspoň částečné osvobození v případě nešťastné náhody, či neúmyslného skutku, který se zvlášť u potratů a narození mrtvých dětí mohl aplikovat

(uměle vyvolaný potrat), zanešení a odložení dítěte či dvojí manželství.⁵⁷ Trestní odpovědnost pachatele je vyloučena nepřičetností, která se v některých případech infanticidia také mohla aplikovat.

V případech svedení, smilstva a nemanželského těhotenství dochází během 18. století k ostrému vymezení morální povahy pachatelky.⁵⁸ Jakési ustálení typických genderových rolí pomohlo i ke kategorizaci a oddělení pachatelů od nevinných obětí. Veškerou ochranu státu a pozornost právních institucí si zaslouží pouze nevinná svedená dívka, která se stává protipólem k mravně zkažené poběhlici vyznačující se zhýralým a nezávazným stylem života. Mravně padlá žena by neměla mít právo využívat stejných výhod jako morálně čisté dívky. Dalším důležitým faktorem je tedy i předchozí pověst ženy a její rodiny, která měla v prevenci mimomanželského styku hrát hlavní roli. Mělo být též omezeno zaměstnávání mužů v domácnosti kvůli možným útokům na nevinné dívky. Žena či dívka byla též identifikována jako automatická oběť, nikoliv jako iniciátorka pohlavního styku, což do jisté míry ztěžovalo možnost objektivního posouzení celé řady případů.⁵⁹

Můžeme mluvit o charakterizaci smilstva a nemanželského styku jako „věci veřejné“, do které je zapojena rodina, sousedé, vrchnost⁶⁰ i zaměstnavatel, který se stává ručitelem morální ochrany stejně jako rodiče. Zamezení bezdůvodné vraždě novorozeněte mělo být docíleno zvýšeným nátlakem vrchnosti na rodiče dívky, na opouštění od veřejných trestů a ponížení a přiměřenou diskrétností rodiny i porodní báby, vázané mlčenlivostí. Samotnou prevencí mimomanželského styku se má stát i důsledná výchova žen.⁶¹

⁵⁷ MALÝ, K. a kol. autorů, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. vydání, s. 234-235, 237-239

⁵⁸ HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, s. 87

⁵⁹ CLICHE, Marie-Aimée, Filles-mères, familles et société sous le Régime français, *Histoire sociale-Social History*, vol. XXI, No. 41 1988, 39-69 s., s. 57-60; BEATTIE, John M. The criminality of women in eighteenth-century England. *Journal of Social History*, 1975, 80-116., dále CARBASSE, Jean-Marie. *Introduction historique au droit pénal*. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, c1990, 356 s., s. 185. Mezi faktory snižující odpovědnost za daný zločin je brána demence, nízký věk či ženské pohlaví.

V obou článcích se setkáváme s diskutabilním tématem ženské „nevinnosti“, jež do jisté roli hrál zásadní roli v mnoha soudních řízeních. K tomuto závěru jsem došla také vlastním studiem deklarácí, v nichž můžeme pozorovat stejné tendence ve vztahu k ženám a jejich očekávané genderové roli (tzn. cudná, nevinná dívka, brání se jakékoliv hříšné aktivitě jakou byl například mimomanželský sex).

⁶⁰ Příkladem této participace je například povinnost se postarat o každou dívku, byť cizí, jež se chystala k porodu a ponechat ji na svém panství po dobu šestinedělí, vyjma prostitutek

⁶¹ HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, s. 88

Hlavním cílem osvícenských reforem tedy bylo důkladnější trestně-právní ošetření mimomanželského styku a infanticida, které mělo dát šanci na život nejen dětem, ale i jejich matkám, a jejich rodinám. Mezi preventivní kroky patřilo nejen zřizování ústavů (nalezince, sirotčince, porodnice), ale i odstranění předsudků vůči nemanželským dětem⁶², rozšíření definicí přestupků a forem illegitimity⁶³. Nejmarkantnější problémem právní postižitelnosti byla role otce, kterou nebylo vždy jednoduché úspěšně prokázat. Je však jisté, že to samé můžeme říci také o ženách, které často svou roli „svedené dívky“ využívaly pro svůj prospěch. Celkově je ovšem 18. století bráno jako zásadní mezník ve vývoji trestního práva, včetně zaměření na problematiku illegitimity, infanticidia a nemanželského pohlavního styku, pomalu se přeměňující na moderní formu, která trvá dodnes.

4.2 Déclarations de grossesse Jindřicha II.

Francouzské prostředí přináší rozdílný pohled na trestní právo namířené proti sexuálním deliktům a infanticidii. Setkáváme se s rozdílným chápáním mimomanželského styku (smilstvo) a vyšší právní ochranou matek nemanželských dětí. Jedním z typů ochrany byla právě i *déclaration de grossesse* neboli tzv. prohlášení o těhotenství.⁶⁴, uzákoněné ediktem Jindřicha II. z roku 1556 ve Francii.

Tento dokument se snažil předejít zatajování porodu a těhotenství úředním prohlášením, které musela podat každá žena, která čekala nemanželské dítě. Hlavním cílem bylo zamezit vraždám novorozeňat a úmyslným potratům a zároveň vytvořit přehlednou statistiku počtu dětí mimo manželský svazek na daném území. Každá žena, která by svůj stav zatajila, bude potrestána trestem smrti. Teoreticky platilo toto ustanovení až do Francouzské revoluce, prakticky docházelo k mnoha

⁶² Manželský patent Josefa II. z roku 1783, který usiloval o zrovnoprávnění bastardů a stejné možnosti v budování kariéry – citace Klabouch manželství a rodina, dále občanský zákoník z roku 1786, definující za manželské děti všechny, které se narodily 7 měsíců po svatbě, či maximálně 10 měsíců po smrti otce, nemanželské dítě mělo nárok na výživu od obou rodičů. KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1962, 281 s., s.121

⁶³ Rozlišení mezi samovolným a úmyslným potratem, znásilněním, infanticidem a incestem, viz. ŠUBRTOVÁ, Alena. Kontracepce, aborty a infanticida v pramenech k předstatistickému období. Alena Šubrtová. *Historická demografie* Roč. 15, (1991), s. 80

⁶⁴ Při studiu těchto pramenů jsem se setkala s více variantami označení tohoto dokumentu, jako například *dénonce de grossesse*, *déclarations de grossesse*, *plainte de grossesse* či *plainte de défloration et grossesse*. Nejpoužívanější a jazykově nejvíce neutrální význam má varianta *déclaration de grossesse*. *Dénonce de grossesse* se již dnes příliš nepoužívá, ve 13.-16. století byl tento výraz používán v soudní praxi s poměrně negativním významem, spíše než „prohlášení“ se používá význam „udání“, tzn. označení osoby za vinnou, viz. REY, Alain a Tristan HORDÉ. *Dictionnaire historique de la langue française*. Paris: Robert, 2000, XVI, 2911-4304 s., s. 557

výjimkám, které zvláště v předrevolučním období převážily nad oficiálními předpisy. Tento druh dokumentu byl sice oficiálně zaveden roku 1556, ale první zmínky o případech existují již v letech 1536-1537.⁶⁵

Právní předpis prakticky sice nic nového nepřinesl, stal se pouze historickým mezníkem této instituce.⁶⁶ Stejně tak se nedá s určitostí tvrdit, že byl dodržován i po svém uvedení do praxe, proto byl roku 1698 a 1708 znovu obnoven. Deklarace a podmínky pro jejich dodržování byly upravovány nejen státem, ale také příslušným panstvím, tzv. comté a jeho pánem. Například na panství Forbach, nacházejícím se na pomezí německých hranic, byly deklarace znovuuzákoněny v roce 1750⁶⁷ poté, co bylo zjištěn vysoký počet žen, které právní nařízení obcházely.⁶⁸ Zákonná norma počítala s přísnějšími postihy (zvláště pokud se jednalo o cizinku) a byla ovlivněna i velkým procentem počtu německy hovořících obyvatel. V 54,8% případů bylo potřeba využít služby tlumočnicka a do samotného chápání trestného činu zasahoval i silný vliv protestantismu.⁶⁹ Leopold I., vévoda lotrinský, se nechal inspirovat francouzským právem v roce 1711 deklarace také zavedl, když potvrdil akt nelegálního přechovávání dítěte či porodu v tajnosti za čin srovnatelný s infanticidou.⁷⁰ Kanada jako původně francouzská kolonie zavedla deklarace roku 1759. I zde pozorujeme jistou odchylku v chápání illegitimity – zákon usiloval o zachování každého lidského života, bez rozdílu stavu jeho či rodičů.⁷¹

Deklarace jsou jedinečným pramenným základem, který podává široké spektrum informací o matce, otci, jejich rodičích, stavu, věku a podrobněji rozpracovává i okolnosti nemanželského styku. Jde o nástroj právního nátlaku na matku i otce, sloužícího zároveň ke kontrole a identifikaci osob.⁷²

⁶⁵ PHAN, Marie-Claude. *Les amours illégitimes: histoires de séduction en Languedoc (1676-1786)*. Paris: Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1986, 240 s., s.5

⁶⁶ Ibid., s. 6

⁶⁷ Oficiálně bylo úředně nařízeno podávat deklarace již od roku 1712, prakticky vzrostl počet až po zmíněném roku 1750

⁶⁸ SOUSA-PINTO, Annabel. Amours illégitimes dans le comté de Forbach au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine*, 1998, 275-292 s., s. 277

⁶⁹ Autorka zastává teorii, že ve Forbachu, díky sousedství s protestantskými zeměmi, nebylo nemanželské dítě bráno jako problém, pokud bylo vychováno podle křesťanských zásad

⁷⁰ LAPERCHÉ-FOURNEL, Marie-José. Les enfants indésirables, l'infanticide en Lorraine au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine* No.1, 1989, 23-37 s., s. 24

⁷¹ CLICHE, Marie-Aimée, Filles-mères, familles et société sous le Régime français, *Histoire sociale-Social History*, vol. XXI, No. 41 1988, s. 39-69.

⁷² Zvláště v případech recidivistů a prostitutek, stále používající ta samá jména a další informace

Mezi hlavní důvody, které vedly ženy k využití deklaračního práva byly následující. Zaprvé v případě splnění všech podmínek⁷³ deklaračního práva zajišťovala ženě finanční jistotu – žena od otce dítěte mohla získat minimální dlužnou částku, která kompenzovala náklady na porod a výchovu dítěte do věku čtrnácti let. Finanční náhrada sloužila i jako součást odškodnění na cti a postavení dané osoby. V této rovině z žaloby nejvíce výtěžily ženy v případech útěku otce či slibu manželství, jež nebylo uskutečněno. Finanční kompenzace pomohla zajistit zázemí a podporu, kterou matka ve svízelné situaci potřebovala a neměla již poté tudíž úmysly se dítěte zbavovat. Zadruhé funkce *déclaration de grossesse* sloužila jako presumpce nevinoty matky v případě, že by se dítě nedožilo jednoho roku, popřípadě by jakýmkoliv způsobem mohlo zemřít. Pokud dítě nebylo nahlášeno policii a po porodu náhodně zemřelo, matka mohla být obviněna z infanticida a odsouzena k trestu smrti. Stejně tak bylo nutné dítě zanést do příslušných dokumentů, i když otec slíbil sňatek a chystala se svatba. Pokud by novorozeně zemřelo, oba rodiče by riskovali nejvyšší trest.

Třetí možností bylo naopak zneužití práva pro svůj vlastní prospěch. Mluvíme především o ženách, které podávaly více deklaračních prohlášení během krátkého časového období byly známé svým „morálně pochybným“ způsobem života a často se živily prostitucí. Takové osoby většinou záměrně měnily jména, udávaly mylné informace o otci a cíleně si vymýšlely příběhy o znásilnění a nedobrovolném soužití. Výjimečným jevem byly případy, ve kterých byla deklarační prohlášení použita jako nástroj k pošpinění dobré pověsti druhé strany. I přes celkovou liberální tvář zákona byl tento způsob informování o intimních záležitostech pro mnoho žen tak děsivý, že radši riskovaly trestní postih. V řadě případů se také opakoval scénář, ve kterém žena dodatečně odstoupila od žaloby pro výhrůžky, díky mimosoudnímu vyrovnání, ale i dodatečnému uzavření sňatku s otcem dítěte.

4.3. Sporná role deklaračních prohlášení

Normativní prameny trestněprávní problematiky je ovšem také zapotřebí zkoumat kritickým pohledem, sloužícímu k lepší objektivitě celého výzkumu. Zde je několik bodů, které upozorňují na správné užití obsahu prameně základny. Je důležité si uvědomit, že samotné deklarační prohlášení nejsou sepsány přímo dívkami a ženami, které v případech figurují, ale soudním zapisovatelem (*greffier*) či přísedícím (*assesseur*). Ve všech žalobách tak dochází k stále stejnému modelu formální i obsahové stránky dokumentu. Vyznačuje se stereotypním vyjadřováním, opakováním frází a popisem situací,

⁷³ Mezi tyto regule patřila trestní bezúhonnost, v pořadí první prohlášení o těhotenství, slušné rodinné zázemí

keré nalezneme například u odůvodnění podání prohlášení.⁷⁴ Již jsem také výše zmínila fakt, že žena byla v trestním právu obecně většinou vnímána automaticky jako oběť, což platí u deklarácí dvojnásob. Můžeme se tedy dohadovat, do jaké míry je možné brát všechny deklarace jako formálně a právně legální dokumenty a kolik z nich zastává pouhou funkci „vynuceného dokumentu“, který se nezakládá na reálných informacích. U falešných obvinění, ve kterých ženy uvádí za otce vojáka, který zmizel neznámo kam, či potulného sluhu je opravdu těžké ověřit pravdivost dané výpovědi. Dalším problémem je stálá migrace daných osob po skrze jednotlivá panství, což způsobovalo „vymizení“ daného jedince z evidence a nemožnost jakéhokoliv dalšího stíhání. Pokud otec zkrátka překročil hranice, byla velká naděje, že se matka žádného odškodnění nedočká.

Dohady vznikají i v otázce objektivních důkazů vedoucích k obvinění, do jaké míry soudní zřízení mohli dosvědčit či vyvrátit znásilnění. Jediným spolehlivým nástrojem pro zjištění více informací bylo předvolání a výslech svědků (*exploit de témoins*), dopisy mezi aktéry případu či lékařská potvrzení.⁷⁵

4.4. Trestněprávní jurisdikce ve světle *déclaration de grossesse*

Pokud se zamyslíme nad celkovou právní organizací francouzského území, zjistíme, že jednotlivé provincie nebyly součástí království, ale zastávaly zvláštní, samostatná postavení.⁷⁶ Pod pojmem Francie si tedy můžeme představit provincie (*les provinces*), království (*royaumes*) a území pod přímou vládou krále (*pays sous la domination du roi de France*). Jednotlivé provincie měly možnost své vlastní právní organizace (ale řídící se královskými zákony a nařízeními, platnými pro celou zemi). Studium článků o jednotlivých studiích *déclaration de grossesse* jsem došla k závěru, že ani forma samotného nařízení o nahlášení těhotenství nebyla všude stejná. Stejně tak tomu bylo i v případech platnosti nařízení - oficiálně bylo uzákoněno sice ediktem Jindřicha II. v roce 1556, prakticky

⁷⁴ Tomuto oddílu se budu detailně věnovat v další kapitole

⁷⁵ Za určitý druh lékařského potvrzení můžeme považovat „*certificat de grossesse*“, se kterým jsem se setkala v mnoha případech jako s hlavním důkazem o jiném stavu ženy. Protokol však neseřisoval lékař, ale soudní zapisovatel, doprovázený státním zástupcem, vyslyšající porodní bábu (tzv. *sage femme*), jež osobu ohledala a určila stupeň těhotenství a nastupující charakteristické znaky (tvrdost břicha, změna barvy prsních bradavek, vynechání menstruace). Mezi další medicínské protokoly, výrazně doplňující soudní spisy o celou řádku informací a důkazů, byl tzv. „*verbal chirurgien*“. Spis byl připraven chirurgem, který ovšem neměl v 18. století stejnou funkci a postavení jako dnes. Chirurgové byli bráni jako „nehotovní doktoři“, jež primárně vykonávali ohledání mrtvol a byli ti, kteří se fyzicky dotýkali dané osoby. Lékařská teorie a praxe se značně odlišovala – až v 18. století dochází k rozšíření povinné praktické zkoušky, jež obsahovala diagnózu a následnou léčbu pacienta, místo stálého studia Hippokratových spisů nazpaměť. TINKOVÁ, Daniela. Přednáška v rámci předmětu „VS Dějiny medicíny a medicínskému myšlení“, letní semestr 2015, Filozofická fakulta UK, Praha.

⁷⁶ MOUSNIER Roland, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598-1789*, Tome II, Presses universitaires de France, Vendôme, 1980, 1262 s., s. 249

ale v mnoha provinciích nebylo praktikováno ani dodržováno. Poté tedy záleželo na jednotlivých „správcích“ území, jak se se zákonnou normou vyrovnají. Na území vévodství Forbach byly deklarace „znovuobnoveny“ nařízením syna Marie Terezie, lotrinského vévody Leopolda II., sedmého září sedmnáct set jedenáct.⁷⁷ Toto nařízení se podle Marie-José Laperche-Fournel značně lišilo od původního zákona z roku 1556, hlavně tím, že spoluodpovědnost za těhotenství měli také rodiče ženy. Stávalo se tak, že otec i matka podléhali trestu stejně jako jejich dcera (nejčastěji se jednalo o konfiskaci majetku či pokutu.)⁷⁸ Dalšími novinkami byl postih za napomáhání při porodu, či možnost využít tzv. „le droit de grâce“ (právo na královskou milost).⁷⁹ V Lotrinsku byly deklarace poté znovupotvrzeny v roce 1751 stejně jako trest smrti za neuposlechnutí tohoto zákona. To platilo i pro francouzské kolonie, jakou byla například Kanada. Zde byly deklarace sice aplikovány stejně jako ve Francii, soudní jurisdikce však byla k matkám shovívavější a postihy mírnější.⁸⁰ Jakým způsobem tento systém fungoval na jihu Francie?

V Toulouse existovaly tři druhy soudních dvorů. Byly to *Sénéchaussées et Présidiaux*, *Viguiers* a *Capitouls*. Všechny tyto soudy doplňoval *Parlement de Toulouse*⁸¹, ke kterému se po rozsudku u jednoho ze tří zmíněných soudních orgánů bylo možné odvolat.⁸²

Sénéchaussées et Présidiaux odpovídaly území, na kterém právo spravoval daný parlament či rada (*Conseil*). Jednalo se o menší správní obvody, charakteristické pro jih Francie (na severu byla více obvyklá území zvaná *bailliages*⁸³). Tento soudní dvůr se skládal z výše postavených osob právního či vojenského vzdělání. Soudci museli dosáhnout alespoň třiceti let věku, slib skládali přímo parlamentu daného území. Všechny rozsudky, zpracované notáři a zapisovateli, musely být zároveň potvrzeny i soudci. Paradoxně *sénéchal*⁸⁴ neměl právo na definitivní rozhodnutí.⁸⁵ Soudní dvůr řešil

⁷⁷ SOUSA-PINTO, Annabel. Amours illégitimes dans le comté de Forbach au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine*, 1998, 272-292 s., s. 277

⁷⁸ LAPERCHE-FOURNEL, Marie-José. Les enfants indésirables, l'infanticide en Lorraine au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine* No.1, 1989, 23-37 s., s. 34

⁷⁹ *ibid.*, s. 35, dále například ROYER, Jean-Pierre. *Histoire de la justice en France: de la monarchie absolue à la République*. 2e éd. revue et mise à jour. Paris: Presses Universitaires de France, 1996, 808 s., s.106-107

⁸⁰ CLICHE, Marie-Aimée, Filles-mères, familles et société sous le Régime français, *Histoire sociale-Social History*, vol. XXI, No. 41 1988, 39-69 s., s. 56

⁸¹ Parlament byl na stejné úrovni jako ostatní úřady, plnil ale funkci finální soudní instance, v případech odvolání

⁸² například případ FF 784/3;85, ve kterém se obžalovaný odvolával k Parlamentu

⁸³ funkcí bych baillage přirovnala k panství či velkostatku

⁸⁴ *sénéchal* je označení pro soudce územního celku zvaného *sénéchaussées*

⁸⁵ stejně jako Procureur du Roi, který v případech hraje roli jakéhosi druhého náhledu na daný čin

hlavně politické a finanční případy, občanskoprávní spory, administrativu a trestní přestupky.⁸⁶ Stejně tak bylo zde možné podat *déclaration de grossesse*.

Viguiet byl soudce, který po vzoru královských proboštů⁸⁷ uplatňoval svou moc v ostatních francouzských provinciích, ve jménu vévody, či přímo krále. Šlo o území *Languedoc* a *Roussillon*, na jižním a jihovýchodním cípu Francie. Tento soudní orgán byl zrušen v roce 1749 a nahrazen de facto kapituly a královským prokurátorem. I u tohoto soudního dvora mohla žena podat deklaráci.

Capitoul jako titul označoval vyššího městského úředníka z Toulouse. Zmíněnou funkci obvykle získával výše postavený člověk vzděláním dosahující nejméně bakalářského stupně v právních vědách.⁸⁸ Les Capitouls plnili funkci jakéhosi "prostředníka" mezi králem jako suverénním panovníkem a lidem.⁸⁹ Panovník svěřuje úzkému okruhu lidí svou moc a privilegia, umožňující vykonávat jednu z nejdůležitějších rolí, totiž úlohu soudce. Mluvíme o tzv. "justice déléguée"⁹⁰ či "justice concédée", kdy samotná osoba krále jako ochránce spravedlnosti předávala moc svému zástupci. Podmínek pro výkon úřadu bylo hned několik. Trvalé bydliště v Toulouse (minimálně 5 let), setrvání v manželství či vdovství, minimální věk dvacet pět let. Bylo zakázáno kandidovat na soudce, pokud byl v příbuzenském svazku s jiným stejně postaveným kapitulem a jestliže funkce byla již vykonávána v předešlých šesti letech. Ke zvolení také nemohlo dojít, pokud kandidát zastával úřad v římskokatolické církvi.⁹¹

Kapitulové tvořili soudní dvůr, který se narozdíl od předchozích úřadů zabýval pouze trestněprávními případy jako například vraždami, veřejným pohoršováním, únosy či znásilněními. Řadíme sem i prohlášení o těhotenství. Soudci měli rozhodující funkci, na které se také podílel královský prokurátor (*Procureur du Roi*), přísedící (*assesseur*) a zapisovatel (*greffier*). Povinností bylo,

⁸⁶ MOUSNIER Roland, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598-1789*, Tome II, Presses universitaires de France, Vendôme, 1980, s. 264-265

⁸⁷ probošt je představený kapituly, spravující majetek, často označován jako představený významné řeholní instituce či komunity, spadající pod královskou moc.

⁸⁸ advokáti, prokurátoři, přísedící, často také pedagogové vyučující právní vědu na univerzitě v Toulouse

⁸⁹ Mémoire de recherche présenté par Claire Stivanin, *La justice criminelle capitulaire d'après les chroniques des Annales manuscrites, de 1670 à 1720*, Université Toulouse I - Capitole, année universitaire 2009-2010, s. 31

⁹⁰ CARBASSE, Jean-Marie. *Introduction historique au droit pénal*. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, c1990, 356 s., s. 110-113

⁹¹ Mémoire de recherche présenté par Claire Stivanin, *La justice criminelle capitulaire d'après les chroniques des Annales manuscrites, de 1670 à 1720*, Université Toulouse I - Capitole, année universitaire 2009-2010, 249 s., s. 40

jako u Sénéchale, aby všechny úřední dokumenty procházely kontrolou a posvěcením kapitulů. Kapitulové byli voleni městskou radou.⁹²

Procureur du Roi nám může vzdáleně připomínat funkci státního zástupce. Jako „*Ministère public*“ má za úkol chránit zranitelné a znevýhodněné osoby. Institucí jménem které vykonává svou funkci, je radnice (*Hôtel de Ville*). Zde přijímá žaloby, posvěcuje formální rozsudky případů, v rámci tzv. „*le parquet de l'Hôtel de Ville*“.⁹³ S ohledem na předchozí druhy soudních dvorů prokurátor z jedné části přejímá roli „*viguerie*“ a z druhé funkci právního zastupitele. Primárně se snaží pomáhat a radit kapitulům ve většině případů, sám však postrádá rozhodovací funkci. Jeho role je pouze informativní a doplňková, pro kompletní studium případů však nepostradatelná.

S prokurátorem se setkáváme v případech, kdy například chybí jedna ze stran, například u případu infanticida. Jako hlavní osoba, zaštiťující v sobě královskou a soudní moc, žaluje domnělého pachatele a vede celý soudní proces.⁹⁴ Další možností je například případ znásilnění, se kterým jsem se setkala v archivních dokumentech z roku 1740.⁹⁵ Pokud daná osoba uprchla, či v průběhu procesu odstoupila od žaloby, prokurátor má za úkol „formálně“ dokončit celý soudní proces. Dalším způsobem jsou nahlášená udání adresované kapitulům o „nezřízeném životě“ či „zatajovaném těhotenství.“ Pokud v průběhu žaloby dojde k výraznému zvratu, jako u případu Françoise Castet⁹⁶, prokurátor je prvním, kdo zasáhne a vede další nutná řízení proti žalované straně (či za osoby na straně žaloby udělá viníka).

Obecně začíná žalobu tzv. *Requête en plainte*, posléze zasahuje do procesu tzv. *réquisition*⁹⁷, kterou reaguje na příkaz kapitulů. Formuluje odlišné závěry⁹⁸ jak během procesu, tak v jeho závěru.⁹⁹

Assesseur splňuje poradní funkci soudce, zapisuje malé i velké kriminální přestupky a vytváří o nich výkazy. Přisedící také můžou v případech drobných přestupků zastupovat samotné Kapituly. Často se jedná o bývalé advokáty v parlamentu, či městské úředníky. Podle nařízení z 16/4/1711 bylo

⁹² viz. příloha č. 7 s mapou územního rozdělení kapitulátů

⁹³ často se v dokumentech setkávám s konečnou formulí „dans le parquet de l'Hôtel de Ville“

⁹⁴ FF804/28, případ nalezené mrtvolky dítěte a podezření z infanticida, který vede prokurátor proti služce Anne Faure a předleně Marie Sembrette

⁹⁵ FF794/5;160

⁹⁶ o tomto případu se zmiňuji v poslední kapitole

⁹⁷ obžalovací řeč

⁹⁸ Setkala jsem se například s odlišným návrhem na finanční odškodnění dívky, jež byla v jiném stavu

⁹⁹ Mémoire de recherche présenté par Claire Stivanin, La justice criminelle capitulaire d'après les chroniques des Annales manuscrites, de 1670 à 1720, Université Toulouse I - Capitole, année universitaire 2009-2010, 249 s., s. 46

stanoveno, že první dva přísedící museli v minulosti zastávat místo vedoucího konzistoře¹⁰⁰ (*Chef de consistoire*) a justice, ostatní dvě místa měla být nabídnuta promováním právníkům. Celkem tedy bylo v praxi využíváno čtyř osob, leckdy se toto číslo měnilo a bylo do značné míry pouze orientační. *Assesseurs* tvoří téměř nejdůležitější složku soudního procesu bez které se nelze obejít.

Poslední osobou, která figuruje v soudním procesu je osoba zapisovatele, tzv. „*greffier criminel*“. Je to autor všech dokumentů a spisů, které má za úkol redigovat a připravovat k soudnímu procesu. Často je také přítomen návštěvě inkrimované osoby jako například v případech, kdy dívka podává deklaraci těsně po porodu a není schopna se dostavit fyzicky k soudu. Zapisovatel vytváří kopie pro parlament a další odlišné soudní instance, podílí se na oběhu dokumentů mezi administrativními orgány a potvrzuje jejich formální správnost. Zapisovatelé také zodpovídají za uchovávání a zařazení dokumentů trestní jurisdikce do archivu, kvůli možnému pozdějšímu využití. Ke konci roku také vytváří celkové souhrny a statistiky dokumentů.¹⁰¹

Parlament de Toulouse vznikl v roce 1302 jako druhý v pořadí, hned po Paříži. Poté následoval parlament v Grenoble a Bordeaux, Dijonu, Rouenu, Aix-en-Provence, Rennes, Pau, Douai a dále. Čím starší má tento orgán tradici, tím je uznávanější institucí. Původně tvořil Královskou radu „*le Cour du Roi*“ v roce 1239.¹⁰² Postupně se jednalo o shromáždění královských rádců, poté se od rady krále osamostatnilo. Tento orgán je oficiálně uznán kolem roku 1278, za vlády Filipa III. le Hardi. Parlament vznikl v Toulouse na místě zvaném "Palais Narbonnais", v bývalém vizigótském paláci. Původně ovládal celý jihovýchod Francie, jako byl Languedoc, část Provence, země na pravém břehu Rhôny až k Lyonu a l'Auvergne, Vivarais, le Gévaudan, le Quercy do Pyrenejí, vévodství Foix, la Bigorre, le Nébusan a les Quatre Vallées. Koexistoval s venkovskými, pyrenejskými a toulouskými provinciemi. Všechny parlamenty byly vytvořeny po pařížském vzoru, se stejnými právy, privilegii a náležitostmi.¹⁰³ Pařížský parlament měl i tak jistou výsadní pozici, podílel se na soudních přích, ale i správě a vládě království. Je také nazýván „*Souverain consistoire des lois*“, což v praxi znamená vyšší právní funkci, jakou bylo například potvrzení ediktů a královských nařízení atd. Má také právo se odvolávat vůči nařízením a zákonům a poukázat na možné chyby, řešit královské regální právo.

¹⁰⁰ konzistoř je označení pro shromáždění rady či ministrů

¹⁰¹ *Ibid.*, s. 63

¹⁰² MOUSNIER Roland, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598-1789*, Tome II, Presses universitaires de France, Vendôme, 1980, 1262 s., s. 253

¹⁰³ MOUSNIER Roland, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598-1789*, Tome II, Presses universitaires de France, Vendôme, 1980, 1262 s., s. 257

Parlament je nejvyšší soudní instancí soudní soustavy. Zabývá se případy ze světské i církevní sféry, pod ochranou panovníka. Najdeme zde i možnost odvolání z bailliages, sénéchaussées, z provincií a měst a dalších správních celků. Řídí tzv. „la Grande Police“ v městě, kde sídlí. Parlament v Toulouse tedy mohl přijímat jakákoliv odvolání proti rozsudkům vynášeným kapituly, viguiers a sénéchaux. Občas docházelo i k možnosti podání deklarace pouze u parlamentu, častěji ale docházelo k variantě konečného odvolání proti navrhovanému rozsudku.

5. Základní uvedení do studia déclaration de grossesse

5.1. Deklarace jako dokumenty

Dokumenty trestněprávní povahy, jako jsou déclarations de grossesse je možné najít v každém městském či regionálním archivu ve Francii. Městský archiv v Toulouse je nevelkou institucí, kterou ročně navštíví zhruba 50 zahraničních badatelů, primárně z Kanady, Anglie a Německa. Je zde možné dohledat široké spektrum dokumentů, od katastrálních map a rodných listů po právní předpisy a ustanovení, včetně seznamu měst a vesnic, které spadaly do jurisdikce města Toulouse.

Prvním zásadním vodítkem v hledání archivních materiálů byly inventáře. Oddíl trestněprávní je označen inventární značkou FF¹⁰⁴ a doplněn o číslo spisu.¹⁰⁵ V jednotlivých inventářích nalezneme detailní popisy všech trestních přestupků podle roku, který si vybereme. Jedná se o excelové tabulky, které obsahují datum podání deklarace, základní informace o matce dítěte a jejím otci (jméno, věk, zaměstnání, místo narození a pobytu) a otci dítěte (jméno, věk, místo narození a pobytu, zaměstnání). Poté následuje klasifikace trestného činu, počet svazků případu (nejedná se o počet stránek) a krátká slovní charakteristika.¹⁰⁶ Každý spis je uložen do očíslované obálky.

¹⁰⁴ Inventární označení FF byl vytvořen podle nového systému signatur archivních materiálů (tzv. nouvelle cote), podle starého systému pod označením 101B (ancien cote)

¹⁰⁵ Tzv. liasse de nouvelle cote

¹⁰⁶ Tento oddíl byl využit v případě doplnění o důležitou informaci k případu (datum narození dítěte, výše odškodného, zmínka o chybějící části dokumentu), například u případu FF 804/62 Jean Peres contra Jacques (bez udání příjmení) je zmíněno, že „porod proběhl 18/4/1760, dítě posláno do nemocnice 1/5/1760“

Původním způsobem na ukládání archivních materiálů byl takzvaný sac à procès¹⁰⁷, pruh látky podobný pytlovině, fungující jako foch na oddělení jednotlivých případů. Podle vedoucího archivních fondů¹⁰⁸ jsou zmíněné látkové „pytle“ raritou, jelikož většina v 19. století shořela během požáru archivu.

Deklarace, které jsem studovala, pocházely z let 1680-1780 a obsahovaly pouze formální žaloby, tzv. plainte. Jedná se o úvodní spis celého případu, který proti obžalovanému (*accusé*) vedla žalobkyně (*plaignante*) a který je sepsán zapisovatelem (*greffier*), přísedícím (*assesseur*) či advokátem (*avocat, avocat au parlement*). Forma žaloby se liší podle způsobu, jakým je vedena¹⁰⁹ a v závislosti na schopnosti ženy se dostavit k předvolání.¹¹⁰

Nejčastěji se setkáváme s žalobou, která obsahuje formální přepis výpovědi žalobkyně, její osobní údaje, údaje o obžalovaném a aktu, v důsledku kterého žena otěhotněla. Pokud se jedná o obvyklou deklaraci¹¹¹, spis obsahuje kolem čtyř stránek a je zakončený podpisem zapisovatele a přísedícího. Poté následuje potvrzení nahlášení daného případu prokurátorovi (*Procureur du Roi*)¹¹² jedním z kapitulů a formální návrh na převzetí obžalovaného do vazby, zvláště psaný kapituly a prokurátorem. Můžeme také mluvit o pouhém „formálním nahlášení“, které má informativní charakter a již se nepočítá s dalším stíháním obžalovaného.¹¹³

Dalším typem formálního vyhotovení deklarace je žaloba, vyhotovená na základě výslechu obžalované. Úvod dokumentu uvádí základní údaje o obžalované, popřípadě rodičích, poté je začátek každého oddílu textu doplněn slovy „*interrogé*“ (tazatel) a „*repond*“ (zodpovídající). Informace se výrazně neliší od předchozího druhu žaloby, můžeme však pozorovat „živější“ písemný projev a méně strojové formálnosti. Dokument je doplněn o předvolání svědků (*exploit de témoins*) a popřípadě i konečný rozsudek (*sentence, juge*) podepsaný nejméně dvěma kapituly, advokátem či přísedícím. Musím podotknout, že v každém případě se toto pořadí mohlo měnit, stejně tak jako počet soudních úředníků.

¹⁰⁷ Doslova „sáček na případ“, viz. Fotka - přílohy

¹⁰⁸ Gérard de Lavedan, vedoucí archivních fondů městského archivu města Toulouse (archives municipales de Toulouse) a regionálního archivu (archive départementale de la Haute-Garonne)

¹⁰⁹ Formální postup každé žaloby si určuje většinou samotný zapisovatel

¹¹⁰ Teoreticky zákon nařizuje podání deklarace před porodem, během těhotenství, prakticky častěji docházelo k podání prohlášení těsně před a po porodu, někdy i po delším časovém úseku

¹¹¹ Součástí žaloby není obvinění z napadení, pokusu o vraždu, znásilnění či prostituce, infanticida či loupeže

¹¹² requête en plainte du Procureur du Roi

¹¹³ Jedná se o případy, kdy žena neusilovala o stíhání otce, došlo k odstoupení od žaloby (finanční kompenzace či dodatečně uskutečněný sňatek), či obviněného nebylo možné zatknout, více se formě žalob budu věnovat v další kapitole

Třetí typ, se kterým jsem se v mnoha deklaracích setkala je odvozen od načasování podání deklarace. Žalobu podává advokát, který informuje o nutnosti dopravit se k dotčené osobě i se zapisovatelem, z důvodu její nemoci či poporodního stavu. Často je deklarace doplněna o jméno člověka, který danou ženu „udal“¹¹⁴ a informace o místu, kde žena momentálně bydlí.

Příkladem takového druhu žaloby je deklarace Jeanne-Marie Touche¹¹⁵, rodištěm ze Sagette de Gouer (diecéze Pau), jež přišla do Toulouse porodit.¹¹⁶ Dvaadvacetiletá služka podává deklaraci těsně po porodu kolem osmé hodiny večerní. Úvodní slovo dostává advokát Jean Baptiste Lasserre, který „na popud, jež mu byl dán“ přichází k žalobkyni připravené k porodu.¹¹⁷ K samotnému prohlášení však dochází až těsně po porodu a to formou výslechu. Zajímavým doprovodným faktem celého dokumentu je fakt, že žena již je vdaná a otcem dítěte je jiný muž. Žena to vysvětluje do jisté míry pádným argumentem - její muž je už více než tři roky nezvěstný.¹¹⁸ S otcem dítěte se setkala během své služby u paní Bugat, kterou navštěvoval čas od času její synovec. Jak udává sama žalobkyně, je to více než deset měsíců co ji „našel samotnou v domě, povalil na postel a vykonal na ní pohlavní styk“.¹¹⁹ Poté pouze dodává, že během těhotentví ji tento muž živil a staral se oni, žalobu tedy podává pouze kvůli „královskému nařízení.“¹²⁰ Dokument končí formálním podpisem kapitula a vedoucího konzistoře Lasserre a zapisovatele jménem Baron.

¹¹⁴ Často docházelo k ohlášení nově narozeného dítěte, v domě porodní báby „sage femme“, u které domnělá žena chtěla dodatečně deklaraci podat

¹¹⁵ případ FF794/2;40

¹¹⁶ „...elle obligea venir à cette present ville pour l'accouchement“, doslova „byla nucena přijít porodit do Toulouse“, což koresponduje s řádkou dalších případů, kde ženy nuceně opustily své rodiště, aby nedošlo k šíření pomluv a skandalizaci poměru s žalovaným

¹¹⁷ „...nous Jean Baptiste Lasserre avocat en parlement capitoul chef du consistoire sur l'avis a nous donné que la nommée Marianne logée Rue de la Pome dans la maison de la Dem(ois)elle Parachou etoit prete a accoucher..“

¹¹⁸ Interrogé: Si elle est mariée et si elle a s'est manqueroit, repond qu'elle est mariée et quelle croit que son mary est mort n'en ayant pas eu de nouvelles depuis environ troise ans..., doslova „odpovídá, že je vdaná a myslí si, že její muž je mrtvý, jelikož o něm neměla žádné zprávy už tři roky...“

¹¹⁹ „...il y a environ dix mois quelle qui reponde se trouvant seule dans la maison de la d(it) dame Bugat le dit m(onsieur) cadet etant survenu il luy reitera lamitié et la tendresse qu'il avoit pour elle qui repond et sur la promesse qu'il luy fit de ne pas labandonner se prevalant de sa force il la renversa sur son lit et il la connut charnellement et ayant constinuer leur commerce elle se trouve enceinte...“, doslova „je to zhruba deset měsíců co se vypovídající ocitla sama v domě paní Bugat, zmíněný pan Bugat, nejmladší člen rodiny, ji pronásledoval, znovu vyjádřil svou náklonnost a sympatie, pod slibem, že ji neopustí získal silou převahu, povalil ji na postel a provedl pohlavní akt, během pokračování jejich „vztahu“ žalobkyně otěhotněla..“

¹²⁰ doslova „les ordonnances royaux“

Pokud se zaměříme na formální vedení celého případu, je nutné zmínit jednotlivé kroky v celém procesu. Se samotným postupem se můžeme setkat na hlavičce dokumentu, kde zapisovatel může (ale ne vždy tak činí) zmínit složení celého spisu, rozdělené na jednotlivé oddíly.¹²¹

Prvním oddílem je *l'inventaires des pièces* (souhrný soupis částí deklaráce), který je vyhotoven po uzavření případu, ale v dokumentu zaujímá vždy první místo (na hlavičce spisu). Díky zevrubnému přehledu deklaráce lze objevit neúplné nebo chybějící dokumenty. Má rekapitulativní funkci. Dalším písemným oddílem je *brief intendit*, dokument sepsaný žalobcem, obsahující seznam připravených otázek a předem prezentovaný všem svědkům a obviněným. Je povinné na tyto dotazy odpovědět.¹²² Třetím oddílem je *cahier de récolement*, jež je složen zejména z dodatečných svědeckých výpovědí. Je možné výpovědi dodatečně upravit či pozměnit. U tohoto oddílu jsou také obvyklá křivá svědectví či dodatečné žaloby (podané během vyšetřování). Čtvrtým oddílem je *cahier de confrontations*, ve kterém jsou svědecké výpovědi konfrontovány s výpověďmi obžalovaného. Pátým a šestým oddílem deklarácí jsou *verbal du chirurgien* a *certificat de grossesse*, znalecké posudky vyhotovené chirurgem a porodní bábou. Pokud s nimi obžalovaný nesouhlasí, může požádat o dodatečný oponentský posudek. Pokud badatel narazí na případy, které končí smrtí (v našem případě například infanticidium), často je ke spisu přiložen také *rapport d'autopsie* (pítevní zpráva), který dokazuje například zranění, ukazující na násilný čin. Vypracovává ho chirurg. Poslední formou dokumentu také bývají přiložené dopisy *lettres d'amour*, které většinou obžalovaný adresoval žalobkyni.¹²³ Dodatečně bych k tomuto výčtu připojila ještě písemné potvrzení slibu manželství *contrat de mariage*¹²⁴ a potvrzení o křtu dítěte *contrat de baptême*.¹²⁵

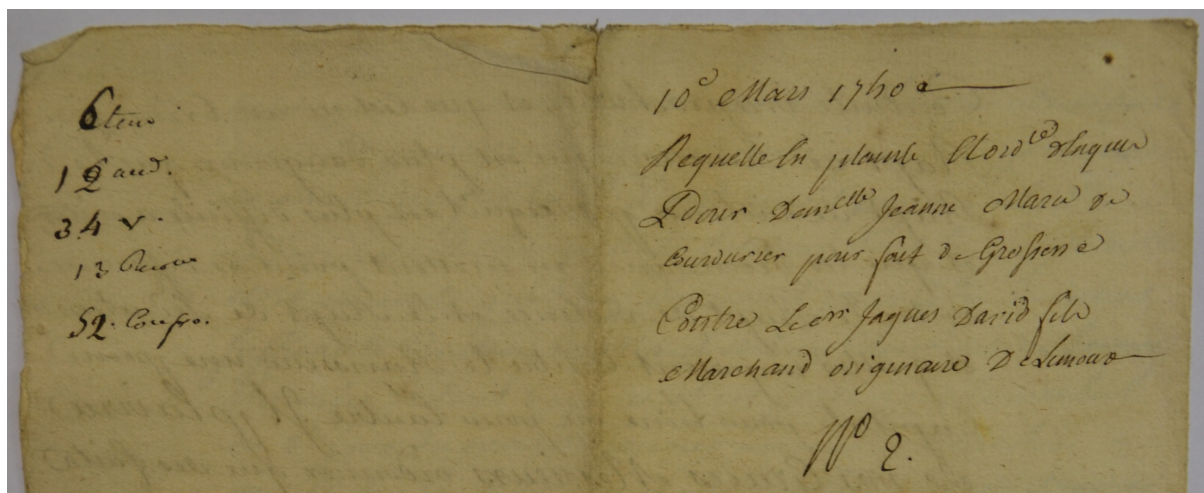
¹²¹ takováto forma „osnovy“ je nejlépe znát u objemnějších případů, jako je například FF794/1;2, FF794/2; 26 čítající přes 200 stran

¹²² v případě, který je objemnějšího charakteru se tento postup nepoužívá

¹²³ s milostnými dopisy jsem setkala například u případu FF794/2; 48

¹²⁴ sepsané po ústním slibu manželství, sloužící k hlavním důkazům

¹²⁵ ve studiu deklarácí je to jediný zdroj informací o narození dítěte, úředně potvrzené

U této ukázky případu lze jasně vidět 6 oddílů spisu. Návrh žaloby (*requette en plainte*)¹²⁶, šest výslechů svědků (*exploit de témoins*), třicet čtyři nahlášení vztahující se například k zatčení, nalezení mrtvoly apod. (*verbal*), dvanáct výslechů (*auditions*), padesát dva konfrontací obžalovaných se svědky a jejich výpověďmi (*confrontations*) a třináct opětovných předvolání svědků pro potvrzení a doplnění výpovědí (*récolement*). Pokud se jedná o složité případy jako výše zmíněný, který neoznačuje za pachatele jednu osobu, nýbrž například šest, objem spisu narůstá geometrickou řadou. Svědectví poskytnutá obžalovanými musí být aspoň částečně podložena relevantními důkazy, jako například dalšími svědeckými výpověďmi, lékařskými a soudními potvrzeními a dále. Je proto velice složité se v takovém spisu orientovat, zvláště pokud samotný zapisovatel nemá v řazení jednotlivých oddílů přehled či část spisu úplně chybí.

Nejslabším místem deklarácí je jejich formální neúplnost. Počet deklarácí, které obsahují pouze žalobu, tedy první část případu, je téměř 90%. Nemůžeme tedy téměř vždy dohledat, jak byl daný případ vyřešen a jaký postih čekal žalobkyni či obžalovaného. Samotná ucelenost jednotlivých příběhů tak ztrácí na síle, stejně jako konečná výpovídající hodnota. Dovolím si ale oponovat aspoň v případech, kdy se dozvídáme částku, kterou obžalovaný musí uhradit, zvláště v letech 1750-1770 jsem našla takových finančních odškodnění nepřeborné množství. Pro dokreslení je též zajímavé pozorovat rozdíly v částce, kterou navrhnul prokurátor a kterou kapitulové.

¹²⁶ requête en plainte

Rok	Počet deklarácí	Rozsudek
1680	2	0
1690	4	0
1701	15	1
1710	5	1
1720	7	1
1730	16	2
1740	16	1
1750	45	5
1760	48	3
1770	13	6
1780	8	3
celkem	179	23

Přehled poměru počtu deklarácí a formálních rozsudků v jednotlivých letech

Obecně se ovšem jako badatelé musíme smířit s faktem, že nikdy nedocílíme stoprocentně objektivních výsledků, a proto často dochází ke zkreslenému pohledu.

Čím více jsem ale procházela jednotlivé případy, tím více jsem zjišťovala objemnost a bohatost informací v daných spisech, a to navzdory formální neucelenosti písemností. Ve své práci jsem se zaměřila na kategorie, které nebyly podle mě dostatečně rozpracovány v ostatních odborných studiích zabývajících se stejným tématem.¹²⁷ Zajímaly mě především oddíly věnující se tehdejšímu vnímání práva, illegitimity i samotného pohledu na „akt lásky“¹²⁸. Jak jsem již výše uvedla, deklaráce psané určitou formou, jazykem a ustálenými slovními spojeními zaručovaly do jisté míry úspěšnost celé žaloby. Domnívám se, že pochopení kategorií jako je jazyková stránka výpovědí¹²⁹, argumentační strategie obou stran¹³⁰ a vnímání času¹³¹ nám poodhaluje funkčnost a smysl celého procesu, který jež hrál v druhé polovině osmnáctého století stále větší roli.

¹²⁷ jedná se hlavně o práce, které pouze zesumarizovaly již obecně známé informace (sociální postavení matky, věk, prudků nárůst v polovině 18. století apod.)

¹²⁸ záměrně dávám toto moderní označení do úvozovek, jelikož si dovoluji pochybovat o správnosti použití tohoto spojení pro poměry v intimních vztazích společnosti osmnáctého století, i tak se najdou případy, kdy bylo slovo „láska“ (l'amour) použito jako součást vykreslení daného aktu

¹²⁹ v případech jsem se zaměřovala na slovní popisy, výrazové prostředky a jazykové stereotypy použité oběma stranami pro vykreslení daného činu

¹³⁰ zajímalo mě především, jakým způsobem muži ospravedlňují své jednání, stejně jako ženy, způsobem zajišťující shovívavější postup jurisdikce

¹³¹ čas jako důležitý prvek žalob, který byl používán v několika variantách (svátky, tradice, zvyky) a variacích, jako součást svědeckých výpovědí, právních i lékařských posudků

5.2. Jazyková stránka deklarácí

Jazyková forma jednotlivých případů je jedním z předních faktorů ovlivňujících celkové vyznění žaloby. Jasně vyhraňuje pozici muže a ženy, a určuje míru závažnosti daného skutku. Mezi hlavní pasáže v deklarácích, které jsem sledovala a podrobila je zevrubnějšimu rozboru byly popisy místa a způsobu vykonání pohlavního styku, zjištění a vnímání těhotenství, vnímání času a rozdíly v jazykové úpravě deklarácí podle míry závažnosti a funkce.¹³²

Provalení nemanželské aféry mohlo hlavním aktérům způsobit nemalé potíže, ovlivňující jejich pracovní příležitosti a postavení ve společnosti. Pokud by se však jeden z aktérů dostal k výsledku v l'Hôtel de Ville¹³³, neměl jinou možnost než odpovídat na nepříjemnější dotazy soudního zřízence. Z tohoto důvodu můžeme v deklarácích objevit různorodé popisy intimností a delikátních situací, primárně sloužící k vykreslení celého případu. Poodkrývá se tím nová úroveň vědění o tehdejším hodnotovém systému člověka a jeho schopnosti konstruovat realitu podle svého úhlu pohledu. Jedinec je pod tlakem nucen se vyjadřovat o tabuizovaných tématech jasně a zřetelně, zatímco společnost žádá přesný opak. Jazyk se stává jakýmsi „oknem“ do mentality lidí. Nezaměřuji se však pouze na obsahovou stránku výpovědi, ale i její výstavbu a formu. Neptáme se pouze, CO domnělý pachatel říkal, ale JAK.

„...la ditte plaignante étant attrapée d'un bras et d'une jambe et par la hors de dresse **la saisit et forcer en luy pretexte** tous qu'il l'avoit véritablement la **renversa**, sur une corbeille, **malgré sa resistance**..“¹³⁴

Případ Françoise Lacroix-dite-Cardaillac je jeden z ukázkových příběhů o mladinké služce, kterou očaroval muž z blízkého sousedství. Sedmnáctiletá dívka byla svedena po zhruba osmnácti měsících od prvního setkání a hned poté se ocitla v jiném stavu. Samotný pohlavní styk popisuje výše citovanými slovy. Tučně vyznačené pasáže odkazují na nejčastěji užívané fráze, které jsou charakteristické pro většinu deklarácí.¹³⁵ Je jimi především odkaz na způsob, jakým pachatel ženu dostal na určené místo (pokoj, kuchyně, seník), dokonce do jaké polohy ji umístil (proti sobě, tváří v tvář, zezadu, vleže). Slovesa saisir, attaquer a jeter jsou nejčastěji používanými, odkazující na

¹³² funkcí deklarácí myslíme a) žaloby formální (matka pouze ohlašuje svůj stav, otce nestíhá), b) účelovou (matka usiluje o trestní stíhání otce pro finanční odškodnění a ztrátu dobré pověsti), c) žaloby závažné (součástí deklaráce je obvinění z těžšího přečinu, jako například znásilnění či podvod)

¹³³ Sídlo radnice města, rady a mimojiné i trestní soudní kanceláře (greffier criminel)

¹³⁴ případ FF784/4;132, „řečená žalobkyně byla chycena za ruku a nohu a bez šatů se jí zmocnil a silou, pod záminkou ji vsutku povalit na košík, navzdory jejímu odporu..“

¹³⁵ nemůžeme však tvrdit, že by se nevyskytly deklaráce, kde domnělé oddíly chybí

samotný průběh aktu.¹³⁶ Většinou muž „hodil“ ženu na postel, méně často se ji takřkajíc zmocnil, zřídkakdy bylo užito v textu přímo slovo „napadnout“. Se závažností přečinu roste i jeho jazyková forma. Na slova jako *attaque*, *violence* a *rapt* jsem narazila především v případech, kdy bylo dívce méně než dvacet let a u jasně prokázaných znásilnění¹³⁷ či případů vyznačujících se jasnou fyzickou převahou muže nad ženou.

Popis „sváděcích“ technik pachatele také do jisté míry může upozornit na míru pachatelovy drzosti a chorobné neoblopnosti.

„..toutes les fois qu'il la trouvé seule, il luy faisoit des caresses et lui passoit la main sous le manton.“¹³⁸

„..profiter des sentiments qui prie l'obscurité de les tendres de la nuit il la renversa sur un lit(1)..“¹³⁹

„profiter de l'absence des parents deladit[te] plaignante, sous la promesse du mariage(2), il l'a connut charnellement(3), la depucella(4)¹⁴⁰ et déflora(4) et..“¹⁴¹

Výše zvýrazněná slova a fráze odkazují na nejčastější fráze jako „převalit na postel“(1)¹⁴², „slib manželství“(2), pohlavní styk¹⁴³ (3) „zbavit panenství“(4). Pokud jedna z těchto formulek není v deklaraci použita, judikatura může vznést pochybnosti o dobré pověsti ženy.¹⁴⁴

Dalším aspektem popisu samotného aktu je místo, kde se skutek odehrál. Nejčastěji se ženy zmiňovaly o pokoji, domě, kuchyni, stodole či náspu¹⁴⁵, narazila jsem však i na les, cestu a schody.¹⁴⁶ Častým zvykem bylo také ženu prostě povalit na zem, někde u polní cesty.¹⁴⁷ Často docházelo i k použití různých předmětů, jako třeba židle¹⁴⁸, košíku či stolu. Raritou byl jeden případ z roku 1761, kdy obžalovaná uvedla za svou první sexuální zkušenost styk na přes půl metru vysoké skříňce.¹⁴⁹

¹³⁶ sloveso *saisir* (položít, chopit se, zmocnit se), *attaquer* (napadnout), *jetter* (hodit, zahodit, vrhnout se)

¹³⁷ například případy, kdy byla dívka znásilněna vojákem, viz případ FF794/5;160, ve kterém žalobkyni muž překvapil přímo na cestě

¹³⁸ případ FF784/4;132, „pokaždé, když ji našel samotnou, ji laskal a pokládat ruku pod bradu“

¹³⁹ případ FF 814/6;146, „využívaje pocitů, které navozuje něžná temnota noci, ji povalil na postel“

¹⁴⁰ sloveso *dépucceller* je archaičtější forma slovesa „*déflorer*“, používané především ve středověku a raném novověku. Já jsem se s ním však setkávala prakticky až do Revoluce.

¹⁴¹ případ FF 814/3;65, „využil nepřítomnosti rodičů zmíněné žalobkyně a pod slibem manželství na ní vykonal pohlavní akt, ji zbavil panenství a zprznil.“

¹⁴² pro větší přehlednost jsem nejčastěji užívané výrazy označila čísly v závorkách

¹⁴³ doslova „tělesně poznat“

¹⁴⁴ případ FF774/3;127

¹⁴⁵ případ FF774/1;27

¹⁴⁶ případ FF804/213

¹⁴⁷ citace případu

¹⁴⁸ například případ FF794/1;25

¹⁴⁹ „une armoire qui faisait 2 pans et demi de haut“, zajímavostí je míra „pan“, jež se užívala hlavně na jihu Francie, odpovídající přibližně dvacetičtyřem centimetrům

Ve studovaných případech jsem se snažila všimat i slov vyjadřující lásku, náklonnost či sexualitu. Zajímalo mě, jestli se vůbec slovo jako láska může v deklaracích objevit a pokud ano, tak v jaké spojitosti?

Při studiu deklarácí jsem se v roce 1740 setkala s žalobou služky Jeanne Barthe.¹⁵⁰ Již od začátku případu bylo zřejmé, že se nejedná o násilný čin. Žalobkyně a obviněný se znali z práce, kterou vykonávali u stejného mista. Vídali se takřka denně.

„...et comme il a avoit l'occasion journellement de se voir, presque a toute heure du jour prenant les repas ensemble ledit s[ieur] Martin luy temoigna l'aimer et luy proposa de se marier avec elle.“¹⁵¹

„...il luy communiqua ses tendres sentiments..“

Použití slovesa „aimer“ jsem zaznamenala u přibližně 10 případů. Často se vyskytovalo ve variantách slovních spojení jako „rendit amoureux“ a „devenir amoureux“. Oba výrazy znamenají zamilování se do určité osoby. Je zajímavé, že většina zmínek o lásce se vyskytovala u případů s jednoduchou formou žaloby - dívka muže dále nechtěla stíhat. V této deklaraci si navíc můžeme všimnout absence jakékoliv fráze odkazující k nějakému odporu žalobkyně.

„...il y a huit mois ou environ ou ledit s[ieur] Martin l'ayant trouvée seule dans la cuisine l'assit sur une cheze où souba¹⁵² la promesse de l'epouser si elle venoit enceinte il la connut charnellement , déflora et depucella etant continuer leur commerce charnel...“

V ukázce můžeme zaznamenat, že opravdu chybí fráze „malgré sa resistance“, či jiná fráze upozorňující na odpor žalobkyně ke styku. Dovolím si tedy usuzovat, že samotný slovní náznak lásky či náklonnosti je jak znakem dobrého úmyslu obžalovaného, tak „tichým“ souhlasem žalobkyně. Argumentačně zmínka o jakémkoliv citu může zároveň u soudce zvýšit důvěryhodnost a dostatečně odůvodnit spáchaný čin.

Pokud dotyčná žena otěhotněla, součástí deklarace bylo i nahlášení délky těhotenství. Často k této výpovědi i připojila, jak na těhotenství přišla. Mezi nejčastější důvody patřily vynechání menstruace¹⁵³, tvrdé břicho, vnímání pohybu dítěte a změna barvy bradavek. Pojmenování samotného plodu také nebyla otázka pouze jednoho přesného výrazu. Nejčastěji zaznívá slovo „une grossesse“, jindy se setkávám s pojmem „une creature“, což podle mého názoru ukazuje na tehdejší vnímání nenarozeného dítěte jako jakési „nedokonalého stvoření.“ U jednoho případu žena

¹⁵⁰ případ FF 784/5;154

¹⁵¹ „...a tak měl příležitost se denně vídat, skoro celou dobu, každý den, stolujíc spolu každý den dohromady, ji řečený Martin přiznal, že ji miluje a navrhl, že si ji vezme“

¹⁵² passé simple od slovesa „subir“ - podrobit se, podlehnout

¹⁵³ „un manquement des règles“ či „une suspension règles“

charakterizovala nenarozený plod jako „květinu ve svém břichu.“¹⁵⁴ Jindy je to prostý výraz „un fruit“. U pohlaví dítěte se užívalo standardního výrazu „un garçon“ či „une fille“, u mužského pohlaví však existovaly další dvě varianty. První možností bylo použití slova „dítě“ jako označení pro chlapce, pokud se psalo například o ženě, která má již chlapce a dívku.¹⁵⁵ Druhou možností bylo označení „un enfant malle.“ U mnoha případů byla často přiložena samotná výpověď porodní báby, která měla oficiálně potvrdit těhotenství. U pár případů jsem byla na pochybách, zda lze brát za relevantní potvrzení těhotenství od prvního do třetího měsíce. V opačném případě se totiž mohlo stát, že domnělá „matka“ po podání žaloby zjistila, že těhotná není a pouze se jí zpozdily měsíčky. Gravidita se neuváděla pouze počtem měsíců, ale také blízkostí k určitému svátku.¹⁵⁶ Udávání počtu měsíců dává justici aspoň jakousi indicii pro potvrzení věrohodnosti výpovědi žalobkyně a správné časové souslednosti korespondující se zmíněným činem, i tak je nutné ke všem „důkazům“ přistupovat s rezervou.

5.3. Čas

Pojetí času u společnosti pozdního novověku se většinou pojilo se svátečními rituály a ročním obdobím. Upomínalo na jednotný řád a rytmus, spojený ve většině případů se zemědělskou výrobou. V deklaracích se obzvlášť načasování bere jako jedna z nejdůležitějších konstant. Mezi hlavní otázky patří především, jak dlouho je žalobkyně těhotná, kdy se seznámila s obžalovaným, po jak dlouhou dobu spolu provozovali sex, kdy žena zjistila, že je v jiném stavu a termín porodu. Čas zásadně ovlivňuje celou řádku výpovědí, které můžou potvrdit, nebo naopak vyvrátit domněnky o slušné pověsti ženy a pravdivosti výpovědi.

V dokumentech rozlišujeme několik hlavních časových zlomů. Dovoluji si je řadit chronologicky a postupně, podle jednotlivých oddílů případů. Prvním zásadním mezníkem je seznámení s pachatelem. Následuje zlom v jejich vztahu, který je charakteristický vykonaným pohlavním stykem. Pokračuje okamžikem, kdy žalobkyně přišla na těhotenství, určením počtu měsíců a končí datem porodu¹⁵⁷. K vedlejším časovým mezníkům případů také patří délka pobytu v Toulouse a okamžik rozluky, po které se matka s otcem již neviděli (často z důvodu útěku či zmizení muže).

¹⁵⁴ doslova „une fleur de son ventre“, případ FF774/3; 127

¹⁵⁵ například „elle a déjà accouché un enfant et une fille.“

¹⁵⁶ více se této problematice budu věnovat v další podkapitole o čase

¹⁵⁷ datum porodu se samozřejmě užívá pouze v případě podání deklarace po narození dítěte

Seznámení s obžalovaným většinou žena vyjadřuje nepřesným časovým údobím, frázemi „quelque temps“, „longue temps“. Často jsem se ale setkala i s určením měsíce a roku, někdy dokonce i počtu let.¹⁵⁸ Obrat nastává u přesného vymezení okamžiku, kdy došlo ke styku a možnému početí dítěte. Dostáváme paradoxně nebývale přesné informace, zřejmě plynoucí z obavy matek o dostatečnou věrohodnost jejich výpovědi.¹⁵⁹ Taková přesná časová určení jsou zarážející v porovnání s problémovým odhadováním věku aktérů případu.¹⁶⁰ Věk je často zaokrouhlen, nejčastěji jsem se setkala s určením od dvaceti, pětadvaceti a třiceti let.

Jacquette Guille z Colomiers se seznámila se sluhou Suratem v kovářství. Žalobkyně udává, že již v říjnu ji muž po poledni našel samotnou v pokoji, povalil a přinutil ke styku.¹⁶¹

Oproti tomu Anna Seilhan například neudává místo ani čas intimního sblížení s pachatelem, pouze zmiňovala „zvrácený apetit Louise Estienne.“¹⁶²

Častým jevem je zmínění data ústního slibu manželství jako v žalobě Jean-Marie Alezard.¹⁶³ V případě většinou bývá zmínka o notáři potvrzující ústní slib, zde však chybí. Je tedy otázkou, jak si domnělý den žalobkyně může přesně pamatovat a proč - přikláním se k názoru, že přesné datum (zde připadalo na dvacátého prvního ledna sedmnáct set dvacet šest) by mělo korespondovat se stupněm těhotenství, navíc je jakýmsi důkazem o „legálním“ postupu. Ústní slib manželství byl často považován za dostatečně pádný argument pro následný styk mezi mužem a ženou, který nebyl považován za trestný čin.¹⁶⁴ Často se slib manželství také bral jako náhražka za „ohlášky“, zavedené 4. lateránským koncilem, jejichž funkcí bylo informovat o úmyslu sňatku snoubenců. Jednalo se o způsob zjištění, zdali někdo nebo něco závazku nebrání, jako například rodiče, již existující závazek či další potencionální nápadníci. Spolu s ohláškami mizí i tradice zasnub.¹⁶⁵

Anne-Vidale Lamoureux odolávala svému svůdci do dvacátého sedmého května sedmnáct set třicet devět, kdy údajně „kolem třetí až čtvrté hodiny po poledni ji pachatel našel samotnou v pokoji a po několika ujištěních a ústních slibech manželství ji hodil na postel a zbavil panenství.“¹⁶⁶

¹⁵⁸ například u případu FF745/3;104 žalobkyně prohlašuje známost trvající bezmála 5 let

¹⁵⁹ „...vers l'une heure l'après midi il l'a connut charnellement..“, případ FF 734/1;9

¹⁶⁰ například u případu FF 734/1;18 je uvedeno, že žalobkyni Magdelaine Rocques je „více než dvacet let“

¹⁶¹ případ FF 764/3; 103

¹⁶² „l'apétit charnel dudit Louis Estienne.“, případ FF 764/1;4

¹⁶³ případ FF 774/27

¹⁶⁴ DÜLMEN, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 358 s., s.150

¹⁶⁵ ibidem

¹⁶⁶ případ FF 784/1;2

Setkáváme se i s pár výjimkami, kdy od ústního slibu manželství uplynula doba delší než několik měsíců. Françoise Fridegal znala otce svého dítěte, studenta chirurgie Josepha Fourqueta, odmala.¹⁶⁷ O tři roky dříve, tedy v roce 1737 ji začal doprovázet a dvořit se jí. Rok poté jí dal slib manželství. K samotnému styku však došlo až zhruba na přelomu let 1739 a 1740.¹⁶⁸ Můžeme se tedy pouze dohadovat, jestli obžalovaná svolila ke styku po více než dvou letech od ústního slibu z důvodu své zbožné tvrdohlavosti, či oplývala znalostí jistého druhu antikoncepce, který pár let úspěšně fungoval.

Se stejnou přesností udává datum intimního sblížení Agnès Lacaze s písařským mistrem, panem Fournierem.¹⁶⁹ Kromě zmíněného citového vzplanutí trvajících tři měsíce žalobkyně následně uvádí datum 22.12.1739 za den styku. Dodává, že „...pokračovali v obcování další tři dny..“¹⁷⁰

Kuriózní případ „špatného načasování“ se odehrál v roce 1730. Jeanne Miramon, čtyřiatřicetiletá služka původem z městečka Baumon, podává žalobu proti obuvníkovi Mathieu Rolandu, kterého označuje za otce dítěte. Je nám známo přesné datum narození - dvacátého sedmého října sedmáct set dvacet devět a místo křtu v toulouské bazilice St.Sernin.¹⁷¹ Muž však popírá své otcovství navzdory uvedení jeho jména v rodném listu dítěte jako jeden z hlavních důkazů.¹⁷²

T: Je pravdou, že obžalovaný často chodil za žalobkyní a sliboval jí sňatek?

O: Ne.

T: Je pravda, že obžalovaný pod slibem manželství žalobkyni zbavil panenství?

O: Ne.

T: Je pravda, že žalobkyně přišla do jiného stavu s obžalovaným a dítě, které porodila, bylo pokřtěno ve farnosti St.Sernin, jménem svého otce?

O: Ne.

T: Je pravda, že obžalovaný poté často chodil k panu Cabzalbon, aby žalobkyni vídal?

O: Ne.

T: Je pravda, že žalobkyni poskytl jistý finanční obnos, pár košil a kabát?

O: Ne.

¹⁶⁷ „...ella l'a connut depuis leur base âge“, případ FF 784/3;96

¹⁶⁸ žaloba byla podána 28/6/1740, je přiloženo i potvrzení narození dítěte z 10/6/1740, žalobkyně tedy otěhotněla zhruba na podzim předchozího roku.

¹⁶⁹ FF 784/5; 156

¹⁷⁰ doslova „ils continuent dans le commerce charnel pendant trois jours..“

¹⁷¹ případ FF 774/3; 150

¹⁷² úryvek z žaloby jsem popsala formou otázek a odpovědí, formou zkratk „t“(tazatel) a „o“(odpovídající)

Obžalovaný byl odsouzen k zaplacení dvou set livrů jako formálnímu odškodnění žalobkyně.

Všechny výše zmíněné mezníky jsou často vyjádřeny blízkostí dne k určitému svátku¹⁷³, mezi ty nejčastější patří bezesporu la fête de Saint Jean¹⁷⁴. Tradiční „letní“ svátek se slaví na počest svatého Jana Křtitele dvacátého čtvrtého června a upomíná na letní slunovrat. Původně byla tato slavnost součástí pohanských zvyků, uctívajících kult Slunce. V tradiční společnosti bylo zvykem zapalovat hranice a tančit okolo ohně, čehož se zúčastňovala především mládež. Tento svátek má několik variant, jednou z nich je slavnost sv. Jana Křtitele v Kanadě, která je zároveň státním svátkem Québecu. V původní verzi tohoto svátku lidé slavili začátek léta zapalováním hranic a loučí, které zároveň sloužilo i k dorozumívání mezi jednotlivými vesnicemi. Slavnosti se zároveň staly možností pro zhodnocení dosavadního roku.¹⁷⁵ Tento svátek vzdáleně odkazuje k známým májovým tancům, v jejichž rámci splývala křesťanská zbožnost s rituály pohanského původu.¹⁷⁶ Tance na počest svatého Jana historik Jacques Heers označuje dokonce za „zběsilé“. Autor zároveň dodává, „že se tyto tance mnohdy zvrhávaly ve velmi nevázanou zábavu beze stop zdrženlivosti či jakýchkoli mezí.“¹⁷⁷ Není proto pochyb, že se staly možností dvoření, nezávazného chování a volnější morálky.

Dalším častým svátkem je masopust, označovaný jako „le Carnaval“ nebo „le Carême-prenant“, ženy často přímo uváděly „mardi gras“, odkazující na masopustní úterý. Jednalo se stejně jako u svatého Jana o křesťanský svátek, spojený s liturgickým cyklem, často navazující na burleskní a satirické hry.¹⁷⁸ Jednalo se jistým způsobem také o svátek s „nezávaznou zábavou“, odkazující na pohanské zvyky jarních tanců, oslavy božstev úrody a přírodních sil.¹⁷⁹ Jde o poslední dny masopustu před postním obdobím Velikonoc, charakteristické „posledními volnými dny“, kdy je možné například jíst masité pokrmy. Od masopustního úterý (výše zmíněné Mardi gras) po popeleční středu (Mercredi des Cendres) se jedná o jakýsi přechodový rituál, oslavující radost ze života a blahobyt. Jednalo se tedy o dny, postrádající jakékoliv zákazy konzumace určitých nápojů a pokrmů (alkohol, maso apod.) a limitace zábavy. Tento svátek je také charakteristický průvody, připomínajícími veselá procesí

¹⁷³ jedná se o svátky čistě církevní i lidové

¹⁷⁴ například případy FF745/3;104, FF 774/3;127, FF 774/2;047, FF 784/1;19

¹⁷⁵ například počet úmrtí, narození, sňatků, odhad úrody

¹⁷⁶ HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 227 s., s.55

¹⁷⁷ ibid.

¹⁷⁸ HEERS, Jacques. *Svátky bláznů a karnevaly*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, s.161

¹⁷⁹ ibid., s.162

náboženských svátků slavených v průběhu roku. Symboly jsou lidé v maskách, tanečníci a zpěváci, okupující místa jako náměstí či radnice.¹⁸⁰ Pravděpodobnost, že se muži a ženy budou sbližovat byla během těchto oslav samozřejmě daleko vyšší. Dalšími často uváděnými svátky jsou Velikonoce (*Pâques*), Vánoce (*Noël*) a v jednom případě i Dušičky (*Jour des Morts* či *Octave des Morts*¹⁸¹).

V této podkapitole jsem se chtěla jistým způsobem vymezit vůči teoretickým pojetím času, konstruovaným samotnými historiky, sloužícím k účelovému rozdělení jednotlivých dějinných údobí (starověk, středověk, novověk a soudobé dějiny, či tzv. *longue durée* Fernanda Braudela) do jasně ohraničených údobí. Vnímání časovosti prostým smrtelníkem osmnáctého století pokládám za jednu z možných metod, jak pochopit historii. Můžeme polemizovat o autenticitě a věrnosti daných „lidových“ časových konstrukcí, na druhou stranu je možné zahrnout tyto poznatky do širšího vnímání dějin našeho světa. Vědomá percepce obou metod je tedy jedním ze základních kamenů historikovy práce, která by neměla zůstat nevyužita.

5.4. Obranné strategie

V posledním oddílu svého výzkumu jsem se zaměřila na obranné strategie a argumenty použité v *déclaration de grossesse*. Jedná se o zodpovězení otázky, proč došlo k nemanželskému styku a následnému podání žaloby, popřípadě jaké důvody vedly obě strany k vyřešení nenadálé situace užitím této právní normy a ne například sňatkem či mimosoudním finančním vyrovnáním. Z řady publikací českých i zahraničních historiků se lze dopátrat různých metod, které domnělí pachatelé používali.¹⁸² Kategorie jednotlivých strategií jsem rozdělila podle pohlaví a s ohledem na četnost v jednotlivých případech. Docházím k závěru, že v případě mužů - otců nacházím větší počet argumentů a obranných strategií, než u žen. Jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách, deklarace byly vedeny podobnou formou, užívalo se stejných výrazů a slovních obrátů pro splnění formální stránky žaloby, která *de facto* určovala její věrohodnost. Úspěšnost žaloby závisela na užití podobných výpovědí (například o místě styku, překvapení žalobkyně, silové převaze muže), které

¹⁸⁰ Ibidem, s. 163

¹⁸¹ Octave naznačuje osm dní, po kterých následuje určitý křesťanský liturgický svátek, jako například Velikonoce

¹⁸² jedná se ovšem o studia sexuálních deliktů v českých zemích, ne přímo deklarací: VELKOVÁ, Alice. *Vina a trest: vraždy spáchané ženami v českých zemích ve druhé polovině 19. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012, 320 s.; ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku: Jižní Čechy 1650-1770*. Vydání první. Praha: Argo, 2008, 366 stran.

DIBELKA, Jaroslav. *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství: panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012, 202 s.

měly ospravedlnit styk s pachatelem. Tvrdím si soudit, že francouzská justice přihlížela primárně k výpovědím, které obsahovaly výše zmíněné náležitosti, s důrazem na potvrzení dobré pověsti žalobkyně.

„...začala bydlet v ulici Grand Rue, naproti domu zemřelého kapitula Gaye a Gaye, advokáta....který ji viděl, jak hraje ve svém pokoji na cimbál.“¹⁸³

Obranných strategií u ženské linie shledáváme přibližně šest. Primárně to je slib manželství, fyzická převaha muže, zachování dobré pověsti, znásilnění a absence rodičů. Dívky a ženy často své nápadníky potkávaly v bezprostřední blízkosti svého bydliště. Šlo většinou o sousedy, samotného mistra, u kterého sloužily či jeho syna. Bylo tomu tak i v případě Claudine Jobeline, kterou obžalovaný jednoho zahlédl z okna svého domu. Sedmnáctiletá dívka se nechala zlákat jeho svody a poté, co její otec odjel do zahraničí, ji obžalovaný připravil o panenství a slíbil jí manželství a případného finančního zabezpečení v případě těhotenství. Toto odůvodnění bylo ženami použito v téměř 90% deklarácí. Ústní slib manželství byl brán za závazný a použit jako jedna ze základních argumentačních strategií. V několika mála případech došlo i k písemnému potvrzení, které bylo sepsáno notářem - jindy přímo duchovním dané farnosti ve městě či na vesnici. Často bylo uvedeno, že dvojice chtěla uzavřít sňatek do doby, než dívka otěhotní (což se nepodařilo). Mezi další důvody, proč k podání deklaráce došlo, byla zmíněná „fyzická převaha“ obžalovaného, které se dívka vzhledem ke své křehké konstituci nemohla bránit.¹⁸⁴ Patřil sem i moment překvapení, jako bylo například přepadení v pokoji či při cestě na trh.

Dalším odůvodněním bylo zachování cti a dobré pověsti. V případě Anne Abadie, pětadvacetileté služky to byl zásadní argument pro justici ve chvíli, kdy byl její muž již po smrti. Žalobkyně jasně uvádí, že podává deklaráci, „aby nebyla obviněna z nemravného života.“¹⁸⁵ V mnoha deklarácích se setkáváme s odůvodněním, že žena chtěla „vyhovět královským nařízením, a tudíž radši podává dané prohlášení.“ Deklarace se tedy pro dívky a ženy stávala jakousi „zpáteční vstupenkou“ do společnosti, která by neměla o její pověsti pochybovat. Zároveň matka nebyla stíhána justicí pro podezření z infanticidy, pokud by dítě během porodu nebo těsně po něm zemřelo.

Častým důvodem žaloby bylo znásilnění, spáchané vojáky migrujícími přes dané město či vesnici.¹⁸⁶ Setkala jsem se ale i s případy, kdy ženy úmyslně uvádí za otce vojáka, kvůli nemožnosti

¹⁸³ „...elle s'étant logée a la Grand Rue vis a vis la maison de feu monsieur Gaye, ancien capitoul et mr. Gaye, avocatayant veu la comparante jouer du timpanone dans sa chambre..“, případ FF 794/4;134

¹⁸⁴ například případ FF 794/4;119

¹⁸⁵ případ FF 794/6; 180

¹⁸⁶ FF794/5;160

dopátrání otce. Pokud justice přišla na hmatatelný důkaz, že žalobkyně užívá falešného jména, byla obviněna z křivé výpovědi.

Mezi důvody podání deklarace také patřila absence rodičů kvůli úmrtí či jejich krátká nepřítomnost v domě.¹⁸⁷

„...na konci července ji našel na zmíněném statku, v pokoji, když rodiče byli v práci.“¹⁸⁸

Tzv. „syndrom mrtvého rodiče“ hraje v deklaracích podstatnou roli. Dívka nebyla dostatečně hlídána, kontrolována, natož limitována (například otcem) a snadněji tak podléhala svodům nápadníka. Roli rodiny mohl převzít zaměstnavatel se svou ženou. Známe však spoustu deklarací, ve kterých se otcem nemanželského dítěte stal právě samotný zaměstnavatel žalobkyně.¹⁸⁹

„...Odmítl se vzít dříve než po sklizni.“¹⁹⁰

Strategie použité v deklaracích muži přináší poměrně širší argumentační záběr. Mezi nejčastější strategie je uváděn nesouhlas rodičů, zpochybnění dobré pověsti ženy, finanční problémy, vstup do armády, již uzavřený manželský svazek s jinou ženou a smyšlená žaloba.

Nesouhlas rodičů se sňatkem se stal jedním z nejčastějších důvodů a víceméně dobře fungujícím argumentem. Jednalo se o polehčující okolnost, která často muži dopomohla k úplnému či alespoň částečnému osvobození od vězení či povinnému uhrazení nákladů na porod.¹⁹¹ Ke zvláštnímu případu došlo roku 1770¹⁹², kdy obžalovaný tvrdí, že sňatek mu zakázal jeho otec, dokud žalobkyně neporodí. Takový manévr ukazuje na prosté pojištění před falešným obviněním z otcovství, na které by poté musel finančně doplácet nejen otec dítěte, ale i jeho rodiče. Další kuriózní žaloba je z roku 1740, kdy jistá matka dostala svolení ke sňatku nejen od otce dítěte, ale i jeho rodičů. Pár dní poté ale otec zmizel a finanční odškodnění ve výši tři sta livrů museli uhradit jeho podvedení

¹⁸⁷ případy FF 784/4;132, FF 784/6; 190

¹⁸⁸ „...sur la fin de juillet il la trouva dans la ditte mettayerie et dans la chambre pendant que le pere et mere étoient a leur travail..“

¹⁸⁹ například případ FF 794/68;2

¹⁹⁰ případ FF 814/1;16, doslova „...Il refusa se marier qu'après la récolte.“

¹⁹¹ například případ FF 774/;27

¹⁹² případ FF 814/1;19

rodiče.¹⁹³ Často se tento argument také užíval pro prodloužení soudního řízení, během něhož obžalovaný buď sehnal pár „svědků“ nebo využil příležitosti a utekl.

Druhým nejčastějším důvodem, proč si žalobkyni nevzít za ženu, natož ji poskytnout finanční kompenzaci, bylo zpochybnění její dobré pověsti.¹⁹⁴

Baptiste Duprat ve výsledku uvádí, že si nechce žalobkyni vzít, protože „není ctnostnou dívkou, jelikož ví, že má již jedno dítě a že si zkazila pověst díky pár mužům z paláce.“ Obžalovaný dále uvádí, že jeden večer spal u žalobkyně v domě, kde slouží. Když leželi v posteli, přišel za žalobkyní syn jejího mistra s přáním s ní spát, aniž by postřehl, že v místnosti není dívka sama, načež odešel se slovy „za chvíli se vrátím.“ Poté obžalovaný prohlásil, že odešel a již žalobkyni neviděl.¹⁹⁵ Tento způsob odůvodnění se zároveň pojí ke zpochybnění otcovství, vzhledem k "neřestnému životu" ženy. Finanční problémy hrají roli pouze okrajovou, v mnoha žalobách spíše dochází k útěku muže, než že by muž přímo prohlásil svou finanční neschopnost. I tak se můžeme setkat například s případy, kdy si otec uvědomuje svoji situaci a potřebuje sehnat nějaké peníze na zaplacení výloh za porod a výchovu dítěte. Je tomu například u žaloby Anne Albarus, která čekala dítě s mužem jménem Ruffat. Muž však s odkazem na svou tísnivou finanční situaci nechtěl s žalobkyní uzavřít sňatek hned, ale „až po sklizni.“ V mnoha dalších případech však pouze dochází k odkazování se na své primitivní zaměstnání (často sluhové, podavači židlí a rolníci), které mužům nedovoluje se o dítě starat.

Zajímavou kategorií je vstup do armády po otěhotnění žalobkyně.¹⁹⁶ Osmnáctiletá Marguerite Fage se ocitá se svým novorozeným dítětem v nemocnici St. Jacques poté, co byl otec dítěte odvelen, aby „vykonal službu králi.“ Dívka však zůstala bez jakýchkoliv peněz na výživu dítěte. V druhé žalobě se setkáváme s dvacetiletou dívkou jménem Rose Dueres, která čekala nemanželské dítě s obuvníkem Josephem Bousquetem. Poté, co ji „našel“ samotnou v pokoji a zbavil panenství jí nechal sedm livrů a vzkaz, „že se přidal k armádě a vrátí se přibližně za čtyři roky.“

¹⁹³ FF 784/3; 96

¹⁹⁴ FF 774/3;127

¹⁹⁵ Interrogé: S'il vait l'epouzer?

Repond: Qu'il ne veut pas se marier avec elle parcequ'elle n'est pas brave fille sachant qu'elle a fait un enfant et qu'elle a malverse avec plusieurs hommes du palais, dit encore qu'un soir que la plaig[nan]te le fit coucher avec elle dans la maison dudit m[onsieu]r Gleizes ou elle estoit servante estant au lit avec elle le fils dudit sieur gleizes y vint a dessein de coucher avec elle croyant qu'elle etoit seule et elle luy dit de se retourner ce'qu'il dit sans qu'il [se] separent du repondant.

¹⁹⁶ případ FF 804/53, FF 804/1;30

Do poslední kategorie řadíme případy, kdy otec odmítal uznat žalobu za platnou, protože byl přesvědčen o mstě a křivé výpovědi žalobkyně (6).¹⁹⁷ Většinou se jednalo o muže, kteří zastávali důležité posty v administrativě či církvi (advokáti, prokurátoři, kapitulové či faráři a biskupové) a vnímali žalobu jako jisté vyřizování účtů se svými odpůrci. Nebylo složité sehnat děvečku, podplatit ji a nechat ji podat žalobu na „otce“, zvláště pokud šlo o mladou dívku, která podávala deklaraci poprvé. Výjimkou je například případ Françoise Castet, u níž se prokázaly předešlé žaloby, tudíž i její další deklarace byly zpochybněny.¹⁹⁸ Pokud obžalovaný rezolutně odmítal daný rozsudek, mohl se odvolat k Parlamentu a s pomocí dalších svědeckých výpovědí dokázat svou nevinu.¹⁹⁹

6. Případy 1670-1780

6.1 Statistika případů

Výzkum deklarací jsem se pokusila opřít i o statistické údaje, které jsem shromáždila pomocí vzorové tabulky²⁰⁰, kterou vytvořila historička Jacques Depauw pro svůj výzkum deklarací v Nantes.²⁰¹

Tabulka je rozdělena do čtyř hlavních oddílů. První část obsahuje základní údaje o matce (jméno, příjmení, věk, místo narození, profese, současná adresa). Napravo je připojen oddíl s údaji o rodičích matky. Prostřední část je věnována informacím o otci (opět jméno, příjmení, věk, místo narození, profese). Není tu ale vytvořena samostatná část pro udání věku otce.²⁰² Třetí oddíl je věnován dítěti, tj. místo a datum narození, farnost, kde proběhl křest, pohlaví a případně datum a místo úmrtí. Také zde můžeme doplnit počet měsíců těhotenství (pokud se dítě ještě nenarodilo). Poslední oddíl tabulky je vyhrazen pro popis zajímavostí ohledně případu, jako například důvod podání deklarace a případný podpis aktérů případu na dokumentu.²⁰³ Nechybí ani datum podání žaloby, které jsem posléze doplnila o přesnou signaturu každého případu. K otci jsem do oddílu „divers“ většinou uváděla druhy přestupků, kterých se muž dopustil.²⁰⁴ Údaje o rodičích ženy jsem doplňovala křížkem, pokud otec dívky byl již po smrti.

¹⁹⁷ například případ FF 745/3;100

¹⁹⁸ případ je rozebrán v poslední kapitole práce

¹⁹⁹ například případ FF 784/3;85

²⁰⁰ viz. příloha č. 9

²⁰¹ tabulka, kterou jsem použila pro sběr dat, pochází z článku DEPAUW Jacques. *Amours illégitimes et sociétés à Nantes au XVIIIe siècle, Annales Économies, Sociétés, Civilisation*, volume 27, 1972, s. 1155-1182

²⁰² tento fakt ukazuje na problematiku zjišťování věku u otců, v deklaracích se tento údaj dovidáme zřídka. Během studia pramenů jsem narazila zhruba na 10 případů uvedení věku otce.

²⁰³ podpis většinou značí gramotnost, dokumenty však často tuto náležitost postrádají

²⁰⁴ pokud byl například ote obviněn i z dalších přečinů, jakým bylo například znásilnění, napadení a neplacení výživného

Do výzkumu bylo zahrnuto 180 deklarácí z let 1680-1780. Kvůli velkému množství archivního materiálu ke každému roku zvlášť jsem byla nucena zredukovat časové rozmezí použitím desetiletých intervalů (tzn. počítala jsem s deklarácemi za rok 1680 a poté až 1690). Jedinou výjimkou je interval mezi lety 1690-1701, 1701-1710.²⁰⁵ Mezi hlavní kategorie podrobené výzkumu patřil počet deklarácí v závislosti na jednotlivých letech, průměrný věk ženy při podání deklaráce, zaměstnání otce a počet matek, které již neměly otce.

Tyto kategorie byly vybrány na základě studií zabývajících se déclaration de grossesse v ostatních francouzských regionech.²⁰⁶ Je důležité podotknout, že aplikovaná data vypovídají pouze o deklarácích samotných, ne o reálném stavu.²⁰⁷

Počet deklarácí v závislosti na jednotlivých letech

Období s největším počtem deklarácí připadá na druhou polovinu osmnáctého století, na čemž se shoduje většina odborných studií. Podle mého výzkumu připadala vrcholná fáze na rok 1750 a 1760. Nejnižší počet byl zaznamenán v hraničních letech, tj. v letech 1680, 1690, 1710 a 1720. K rapidnímu poklesu dochází v roce 1770 a až do Francouzské revoluce se již znovu nezvyšuje. Víceméně lze potvrdit trend, který byl pro druhou polovinu 18. století tak charakteristický. Podle mého názoru se jedná především o pozvolnou sekularizaci vnímání sňatku a mírnou změnu v rodinných strukturách.²⁰⁸ Tento jev mohl zapříčinit do jisté míry zvýšený počet „mravních poklesků“, které se uskutečnily mimo rodinné prostředí. Dalším odůvodněním tohoto rapidního navýšení může být skutečnost, že ženy již deklaráce nevnímaly jako formu trestu, ale více jako naději na finanční pomoc v nouzi. Zároveň se samotný společenský názor na tento prohřešek mohl postupně zmírňovat, stejně jako míra ponížení, kterou dívky popisovaly v jednotlivých žalobách při soudním řízení. Podle Martiny Halířové je konec 18. století spojován s rostoucí snahou o větší kontrolu dětské populace, spojované s osvícenskými reformami. Stejně tak se matka dostává do popředí jako osoba, která má na svého potomka největší vliv, tudíž podléhá většímu dohledu a péči, v politickém i společenském

²⁰⁵ deklaráce z roku 1700 nebyly ještě numerizovány, tudíž jsem zvolila rok 1701 s celkovým počtem 16 deklarácí, pro rok 1700 jsem napočítala 7 žalob

²⁰⁶ Forbach, Metz, Nantes, Lille atd.

²⁰⁷ celkový počet deklarácí, který jsem z jednotlivých let nasbírala, neodpovídá REÁLNÉMU počtu deklarácí celkem za stejné období - je to způsobené především rozdělením trestní judikatury do čtyř obvodů, z něhož u každého bylo možné deklaráci podat, ne všude se však dochovaly archivní materiály

²⁰⁸ změna formy rodinných svazků narušila zároveň i pracovní konexe, které byly opřeny o blízký vztah k zaměstnavateli. Odliv obyvatelstva do měst za prací, například do prvních manufaktur způsobil značné odcizení od zaměstnavatele, který již neposkytoval „rodinné zázemí“. Nedochovalo též k žádné kontrole, která byla dříve součástí povinností každého mistra, jež měl suplovat dohled rodičů. viz HORSKÝ, Jan a Markéta SELIGOVÁ. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 142 s.

měřítku.²⁰⁹ Dovolila bych si ještě uvést fakt, že velké množství žen před porodem odešlo do Toulouse, kvůli anonymitě, jelikož ve velkém městě se leckterá „podezřelá“ rodička ztratila snadno. Můžeme tedy usuzovat, že rapidní nárůst je také způsoben vyšším počtem žen přicházejících do populačně největšího města v regionu. Posledním možným vysvětlením je výrazný vzrůst počtu obyvatel.²¹⁰

Průměrný věk ženy

Prvním údajem, která jsem se rozhodla zkoumat v deklarácích byl průměrný věk ženy. Ze 180 případů jsem zjistila stáří žalobkyně ve 173 případech, znamená to tedy, že pouze 7 případů nebylo možné zahrnout do statistiky. Výpočet průměrného věku vždy komplikují dvě fakta. V první řadě to je poměrně malý vzorek dat. Pokud se například zaměříme na rok 1680, ve kterém byly „oficiálně“ podány pouze dvě deklaráce, výpočet průměrného věku ženy je velmi nepřesným a zkresleným údajem. Zadruhé to je vzdálenost jednotlivých subjektů od průměru. Tento jev vyjadřuje tzv. směrodatná odchylka, která určuje vzdálenost věku ženy od vypočítaného průměrného věku. V praxi to znamená, do jaké míry a jak razantně se proměňuje v jednotlivých letech věk ženy při podání deklaráce. Směrodatnou odchylku jsem vypočítala na 0,377. Hodnota je hluboko pod průměrem a ukazuje na jistou „strnulost“. Stáří matek se v průběhu let nemění takovým razantním způsobem, spíše zůstává na podobných hodnotách. Tím pádem je celkem složité dokázat na jednotlivých letech změnu, ukazující například na určitý „zlomový bod.“²¹¹

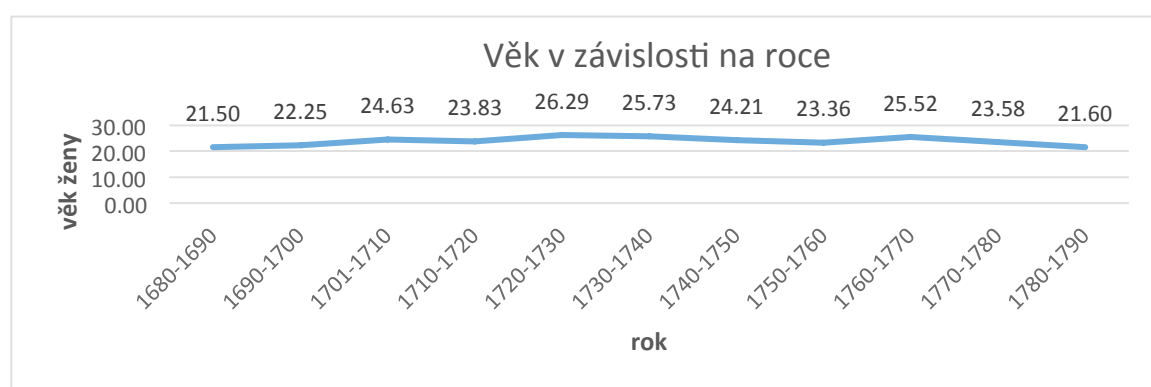
Průměrný věk ženy jsem vypočetla na 24,4 let. Nejmladší žalobkyni bylo 17 let, nejstarší téměř 48 let.

²⁰⁹ HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství*. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, 282 s., s. 99-100

²¹⁰ populaci v Toulouse se více věnuji v prvních dvou kapitolách práce, s použitím studie zabývající se populační evolucí města, viz. LAFFONT, Jean-Luc, *Histoire, Économie, Société*, No.3, 1998, 455-478 s.

²¹¹ bod zlomovým bodem si můžeme představit například změnu politického či hospodářského systému, povstání, války a revoluce

Podle níže uvedeného grafu nedochází k výraznému nárůstu či poklesu průměrného věku. Nejnižší hodnota byla naměřena v hraničních letech, tzn. v roce 1680 a 1780, kdy činila 21,5 a 21,6 let. Nejvyšší průměrný věk připadá na rok 1720-1730 s téměř 26,3 lety. Další vyšší hodnoty jsou nejmarkantnější v roce 1730-1740 a 1760-1770 s průměrným věkem 25,7 a 25,5 let. Ve vévodství Forbach například průměrný věk ženy spadá do rozmezí 20-25 let, nejmladší žalobkyní bylo 17 let a nejstarší 37. Ve statistikách deklarácí z Kanady, přesněji Québecu a Montréalu zjišťujeme průměrný věk 22,5 let. V Lotrinsku byl průměrný věk stanoven na 25 let. Jak tedy můžeme postřehnout, ve srovnání s ostatními francouzskými regiony nedochází k výraznému věkovému rozdílu. Výjimkou může být například Kanada, kde byl obecně věk ženy při sňatku podstatně nižší než jinde.

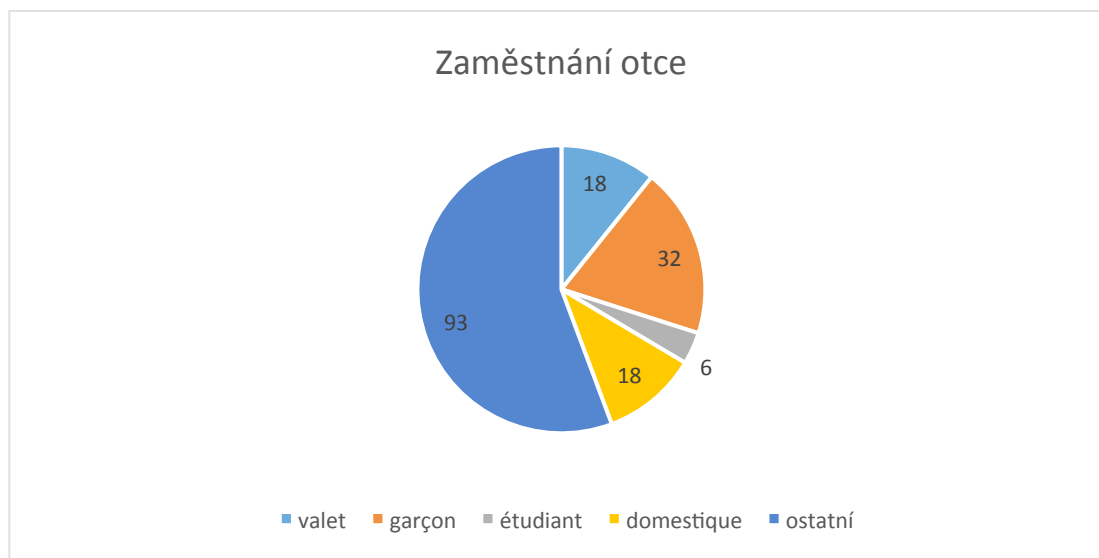

Zaměstnání otce

Jednotlivá povolání žalovaných otců byl nejnáročnějším oddílem statistiky. Hlavním problémem bylo samotné rozdělení jednotlivých zaměstnání, která často již neexistují a nikdo přesně neví, co bylo náplní práce. Kategorie jsem zúžila do pěti nejčastějších pracovních úvazků - sluha (valet), učedník (garçon), student (étudiant), domestique a ostatní (všechna zaměstnání, která není možné více kategorizovat či rozdělit). Nejčastějším zaměstnáním ve více než polovině případů byla právě smíšená zaměstnání (celkem 93 případů). Mezi ty patřil například porteur de chaises (nosič židlí), faiseur de cardes (mykař)²¹², perruquier (parukář), faiseur de paniers (košíkář), matelot (námořník), baigneur pour dames (plavčík), tondeur de draps (stříhač látek) či fabricant de bas (výrobce punčoch). Zařazuji sem i výjimečné případy, ve kterých figuruje farář, advokát a bývalý capitoul. Z řady výše jmenovaných zaměstnání nelze jednoznačně určit sociální postavení, jelikož již neexistují. Druhým nejčastějším druhem zaměstnání byl učedník (celkem 32 případů). Pod tímto

²¹² tzv. „mykání“ je činnost, při které dělník rozvolňuje textilní materiál na jednotlivá vlákna za pomoci ostrých hrotů

pojmem si můžeme představit široké spektrum zaměstnání, od kováře, mlynáře, chirurga a barvíře, až po obuvníka, rybáře a truhláře. Jednalo se o mladého, svobodného dělníka či zaměstnance, který pomáhal mistru s řemeslem a s klientelou. Byl zaměstnán jak obchodníky a řemeslníky, tak specializovanými výrobci či výše postavenými osobami (advokáti, prokurátoři). Třetí nejčastější kategorií byl valet - sluha a domestique. Domestique bychom mohli přirovnat ke sluhovi. Valet plnil široké spektrum úkolů a nemuselo jít vždy o fixní zaměstnání.²¹³ Otcové podobného postavení jako dívky často sdíleli i stejného mistra či zaměstnavatele a de facto tak žili pod jednou střechou.²¹⁴ Pocházeli z nižších vrstev, což souviselo i s neschopností poté zaplatit soudní výlohy a výživu dítěte, tudíž ženy neměly jinou možnost než podat deklaraci. Jedná se však spíše o posluhovače, který byl trvale zaměstnán u svého pána či mistra. Poslední kategorii představuje étudiant, tedy student. Nejčastěji jsem se setkala se studenty chirurgie a práv. Ukazuje to opět na mladší věkovou kategorii a jistou nevyzrálou, která mohla hrát roli v „nezávazných“ stycích s dívkami a vést až ke zplazení mimomanželského potomka. Studenti většinou také neměli dostatek finančního zajištění, aby mohli současně přispívat na výživu dítěte. Celkově se tedy v této statistice objevuje nadměrná variabilita daných zaměstnání, narozdíl od žen.²¹⁵ Paradoxně to však značně ztěžuje statistiku, čím menší vzorek zkoumáme.²¹⁶

Zvláštním oddílem statistiky jsem věnovala při výpočtu žalob, u kterých žena nahlásila dřívější úmrtí svého otce či matky. Ve většině případů jsem se setkala s uvedením úmrtí otce, který byl

²¹³ roli hrají například sezónní práce

²¹⁴ vztah služka-sluha se také nejčastěji vyskytuje u vévodství Forbach,

²¹⁵ zaměstnání žen-matek jsem statisticky nezpracovávala, jelikož ve většině případů šlo o neuvedené zaměstnání (což ukazuje na práci v domácnosti), poté služby a ve zbytku případů pradelny, vychovatelky, prodavačky v butiku či krejčovské

²¹⁶ ze 180 deklarácí bylo zaměstnání otců zjištěno ve 167 případech

označen za tzv. „*feu*“, v českém překladu „zesnulý.“ Někdy bylo možné dohledat tuto informaci přímo v inventářích pod symbolem křížku, jindy bylo zapotřebí dané žaloby blíže prostudovat. Tuto kategorii jsem zkoumala z důvodu jisté souvislosti mezi absencí otce a ženami, které podávaly deklaráce. Hlavní „kontrolní“ roli totiž zastávali hlavně rodiče dívky, kteří v případě úmrtí či dlouhodobější absence nebyli schopni svou dceru dostatečně ochránit před svůdci. Mluvíme o tzv. „syndromu mrtvého rodiče.“ Z celkového počtu 180 deklarácí jsem napočítala 95 případů, kdy byl otec ženy po smrti, v 75 případech stále žil. Znamená to, že více než v 50 % žalob narážíme na absenci alespoň jednoho z obou rodičů. Do značné míry tedy můžeme tvrdit, že „mrtvý rodič“ zvyšuje možnost mimomanželského styku a tedy i podání deklaráce.

V průběhu sta let, se sondami v desetiletých intervalech, jsem se setkala pouze s jediným případem infanticidy.²¹⁷ Bylo nalezeno pouze tělíčko novorozence bez jakýchkoliv dalších indicií. Dále bylo provedeno ohledání chirurgem²¹⁸, který pouze konstatoval příčinu smrti a stav těla (přítomnost bodných ran, modřin a dalších znaků násilí).²¹⁹ Marie-José Laperche-Fournel ve své studii o deklarácích na území Lotrinska konstatuje, že zatímco počet infanticid klesá, počet opuštěných dětí stoupá. Ženy začínají řešit nenadálé těhotenství schůdnější cestou, než je zavraždění novorozence. Roste počet dětí odložených do sirotčinců a jiných ústavů, které se postarají o výživu a výchovu.²²⁰ Dalším vysvětlením můžeme hledat v trestněprávní organizaci města Toulouse. Případy infanticidia patřily mezi hrdelní zločiny, proto se domnívám, že se řešily spíše v rámci judikatury Parlamentu. Pokud došlo k pouhému nalezení tělíčka novorozence, bez možnosti určit viníky, případ zůstal u Kapitulů. Pokud ale došlo k obvinění podezřelého, žaloba se mohla automaticky přenést do Parlamentu a zároveň vymizet z archivních statistik trestní justice Kapitulů.

7. Teorie versus praxe

V předchozí kapitole jsem zkoumala formální stránku deklarácí, jakým je jazyková a právní stránka, stejně jako praktická role dokumentu v boji proti infanticidu a záměrným potratům. Je potřeba si však uvědomit, že nemůžeme dojít ke kompletnímu porozumění pramene v jeho plné šíři, pokud se nezaměříme na výjimečné případy, ve kterých se deklaráce mění v nelegální nástroj, který

²¹⁷ případ 804/67 z roku 1760

²¹⁸ Chirurg měl za úkol ohledat mrtvolu, provést zevrubný popis zranění jako například podlitiny, řezné rány a dále. Lékař se tohoto procesu vůbec neúčastnil.

²¹⁹ tento případ jsem zahrнула do poslední kapitoly o výjimečných případech v deklarácích

²²⁰ LAPERCHE-FOURNEL, Marie-José. Les enfants indésirables, l'infanticide en Lorraine au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine* No.1, 1989, 37 s., s. 36

jejich smysl obrací vzhůru nohama. Právo k podání *déclaration de grossesse*, které de facto pomáhá dívkám a ženám v nouzi se občas změnilo v jejich vlastní zbraň. Peněžní zisk, zatajení provozování kuplířství a prostituce, společenská likvidace určité osoby zastávající vysoký post, to vše mohlo ženy zneužití deklarace motivovat. V této kapitole představuji několik případů, které právní formu prohlášení jasně narušují a de facto mění.

7.1. Případ Françoise Castet

„Osoba charakteru krutě hanobeného, dívka nejnižšího mravní úrovně, sloužící všem druhům neřestí.“²²¹

S Françoise Castet se poprvé setkáváme v roce 1768 ²²², kdy podává žalobu proti muži jménem Pelé, se kterým čeká nemanželského potomka. Žaloba má standardní postup, se kterým se setkáváme u typu formálních žalob bez dalšího trestního stíhání pachatele.

„Dvacátého druhého dne měsíce května roku 1768, námi, se před přísedícího a níže podepsaného, dostavila Françoise Castet, stáří přibližně 22 let, rodištěm ze St. Girons, dcera zemřelého Bernarda Casteta, tkalce z výše zmíněné St. Girons, žijící v tomto městě ²²³ přibližně 4 roky a přísahající, položením rukou na svatá evangelia, že bude mluvit pravdu.“

Žalobkyně uvádí, že pracovala u bývalého kapitula Chavardera a od počátku roku začala vykonávat službu u paní Prades, zahradnice žijící blízko Feuillantines²²⁴. Od počátku pobytu u zmíněné ženy žalobkyně uvádí, že byla pronásledována dotyčným mužem jménem Pelé, který se jí dvořil a zahrnoval ji něžnostmi.

„ (...) zatím co byla v zahradě výše zmíněné ženy, byla oslovena mužem jménem Pelé, který ji zahrnoval milostnými úmysly, chtěje si ji zavázat polaskáními, kterým se domnělá odmítala poddat.“

Poté dochází k charakteristickému zvratu, který je ve většině žalob časově určen přesnějším

²²¹ „Une personne de caractère qui a été atrocement calomniée par une fille de plus bas étage, livrée toutes sortes de vices.“, úvod žaloby případu FF814/7;167

²²² případ FF812/5; 22

²²³ v Toulouse

²²⁴ cisterciácký klášter kongregace zvané Feuillants z regionu Haut-Garonne, jež byla založena roku 1586 opatem Jean de La Barrière a zrušena na konci osmnáctého století

označením dnů, týdnů a měsíců nebo obecnějším určením blízkostí daného dne nebo některého křesťanského svátku. Žalobkyně zde uvádí, že zhruba po dvou dnech byla poslána svou zaměstnankyní k bývalému kapitulovi, načež ji paní Prades poprosila o návrat do domu, kvůli člověku, který s ní chce mluvit. Poté, co žalobkyně přišla do domu, kde podle všeho „nikdo nebyl“, paní Prades odešla ještě něco koupit. Zavřela dveře na klíč a ženu nechala o samotě v pokoji, ve kterém se znenadání objevil výše zmíněný Pelé, který ji napadnul a začal se jí znovu dvořit, slibuje „hodně věcí“, zahrnuje jí něžnostmi a návrhy. Poté jí hodil na postel, vykonal na ní pohlavní styk a zbavil jí panenství. Kolem oslav karnevalu žalobkyně zjišťuje, že je v jiném stavu. Po oznámení těhotenství Pelému můžeme vypočítat klasický scénář, se kterým se lze setkat též u předchozích případů - otec svůj podíl na stavu ženy popírá s argumentem, že „není možné, aby byla těhotná.“²²⁵

Žaloba končí výčtem důvodů, proč deklaraci žena podává, tak jako u ostatních případů. Mezi hlavní argumenty patří zisk finančního odškodnění kvůli ztrátě na cti a zajištění dítěte.²²⁶ Françoise Castet se překvapivě zmiňuje pouze o pošpinění cti²²⁷, kterou chce žalobou vymoci nazpátek. Žaloba je formálně přijata kapitulem Dupuy, který potvrzuje ohlášení případu prokurátorovi dvacátého třetího května sedmáct set šedesát osm. Žádné další pokračování však nenalezneme, ani vyjádření prokurátora, natož dalších orgánů soudního procesu. Jak je to možné?

Když si postupně projdeme náležitosti dané žaloby, narazíme hned v začátku na pár nesrovnalostí a absenci typických znaků, které každá deklarace musí obsahovat.²²⁸

V první řadě u žaloby chybí jakýkoliv náznak toho, že by domnělý pachatel ženě sliboval manželství. Tato zmínka v žalobách hraje v drtivé většině případů tu největší roli. Žalobkyně jsou tak brány jako nevinné oběti, které byly ke styku přinuceny a muži do poslední chvíle odolávaly. Dalším z palety náležitostí dokumentu je i zmínka o rezistenci při pokusu o vykonání pohlavního styku. U většiny žalob si můžeme všimnout charakteristické formulky „malgré sa résistance“ v mnoha variantách, která odkazuje na jasný nesouhlas s návrhy, kterými chce muž ženu svést. Často používané časové určení doby rezistence ženy v této žalobě jasně chybí.²²⁹

²²⁵ doslova „... et ayant fait part de son etat au dit pelé celluy cy dit a la comparante qu'il n'etoit pas possible qu'elle feut enceinte.“

²²⁶ úplný výčet všech druhů argumentů obsažené v deklaracích jsem již zmínila v předchozí kapitole

²²⁷ (..) qu'il luy d'obtenir la reparation de son honneur, c'est pourqoy la comparante nous requiert de luy donner acte de la plainte qu'elle porte a justice contre le dit Pelé..

²²⁸ dokonce si dovolím tvrdit, že pro úspěšnost dané žaloby byly tyto typické fráze povinnou součástí, bez které by případ neměl šanci na jakékoliv finanční odškodnění

²²⁹ většinou se udává určení „quelque temps“, týdny, maximálně měsíce - výjimkou je například případ FF794/6;206, u kterého obžalovaná uvádí dobu trvání 5 let

Posledním charakteristickým znakem je skutečnost, že žalobkyně se vyhýbá zmínce o samotném dítěti. Nemáme informace o stupni těhotenství, ani se nesetkáváme s prohlášením matky o finanční kompenzaci za daný akt z důvodu bezpodmínečné výživy dítěte a jeho vydržení do dosažení čtrnáctého roku věku.²³⁰

Celá žaloba tak na nás může působit krajně podezřele, nicméně nemusíme nutně docházet k názoru, že by se jednalo o zcela ojedinělý případ.²³¹ Françoise Castet se ovšem před soudním tribunálem neocitá naposled. Během čtyř let podává další deklarace o těhotenství, je obviněna z kuplířství, prostituce a pokusu o sebevraždu a je odsouzena ke dvěma letům nuceného pobytu v nemocnici Saint-Jacques. K tomu ještě obviní ze znásilnění opata Suau a okrade pár svých zaměstnavatelů o klenoty a další drahé věci.

Roku 1769 narážíme v seznamu trestných činů na jméno Catherine Abadie v souvislosti s obviněním z pokusu o sebevraždu a tuláctví.²³² Žalovaná uvádí věk dvacet let, rodiště Saint-Gaudens, zemřelý otec se jmenuje Dominique Abadie, který pracoval v kovářské dílně ve stejném městě. Žaloba probíhá formou výslechu, během kterého se dozvídáme o těhotenství, které trvá šestý měsíc, s mužem jménem Crouzel, který ji měl znásilnit na statku, kde pracovala minulé léto. Poté, co muži osvětlila svůj stav, byla vystavena vyhrůžkám, že „ji zabije jednou ranou z pušky, jestli nahlásí svůj stav justici.“²³³ Tento čin, stejně jako tíživá finanční situace, dohnaly ženu k odchodu do Toulouse, kde nemohla najít jakoukoliv formu zabezpečení. Byla nalezena na zemi, blízko mostu, plačíc a vyhrožujíc, že se utopí. Žalobkyně byla na příkaz kapitulů odvezena do nemocnice Saint-Joseph de la Grave, kde měla strávit další dva roky. Případ je doplněn také o potvrzení o přijetí Catherine Abadie do nemocnice, dále o stejné potvrzení z Foix vikářem z nemocnice Saint-Nicolas, který potvrzuje stejnou situaci, ke které došlo v Toulouse, s rozdílem pár měsíců.

Tento případ jsem záměrně použila, abych nastínila další životní počínání Françoise Castet, která si pouze změnila jméno. Původní jméno pachatelky se objevuje v archivních materiálech až další

²³⁰ v mnoha deklaracích, v rámci podmínek finančního odškodnění matce, je použita věková hranice čtrnácti let, po které je potomek již považován za výdělečně činného

²³¹ tento případ nabývá výjimečného rázu až po posledním výslechu, který byl veden s Françoise Castet 19/3/1771, kdy žena uvedla, že první žalobu proti muži jménem Pelé podala z důvodu vynechání menstruace, která se ale po nějaké době vrátila. Neměla tudíž důvod dále v žalobě pokračovat, a tak od ní upustila. I tak připustila pohlavní styk s danou osobou. Zde narážíme na další z řady zneužití deklarací, které spíše slouží jako záchranná síť v případě, že se červené květy nevrátí (žena si však zřejmě jistá být vždy nemůže)

²³² případ FF813/544

²³³ „...lequel a menacé la repondante de la tuer dun coup de fusil si elle osoit le declarer..“

rok, přesněji dvacátého devátého srpna sedmnáct set sedmdesát, kdy podává žalobu na kněze, opata a kaplana farnosti Penitres Gris v Toulouse. Nesedí věk 20 let²³⁴, neuvádí rodiče, jediná doba pobytu v Toulouse vzhledem k první deklaraci souhlasí. Prohlašuje těhotenství v délce tří měsíců.²³⁵ Kněz ji podle všeho znásilnil ve svém bytě poté co prohlásil, že „je muž jako všichni ostatní.“²³⁶ Tato deklarace se již od předchozí liší v mnoha ohledech. Zaprvé žalobkyně zmiňuje odpor proti takovému konání, zdůrazňuje, že byla vylákána pod příslibem zisku práce k pachateli do bytu a uvádí příslib finanční podpory v případě otěhotnění. Důvodem žaloby se stává primárně zabezpečení dítěte a újma na cti. Obvinění osoby na vysokém postu v deklaracích ale není příliš časté a jistě upoutá pozornost nejednoho badatele.²³⁷ Ani v tomto případě ale nenacházíme žádné další důkazy o stíhání pachatele.²³⁸

Z výše předkládaných dokumentů nemůžeme zcela usuzovat, jestli je žalobkyně pachatelkou či obětí. Rozuzlení podivuhodného osudu Françoise Castet přináší až žaloba, kterou prokurátor vede proti ženě o měsíc později, čtrnáctého července sedmnáct set sedmdesát.²³⁹ Dokument čítá přes 8 stran a je doplněn o spoustu nových skutečností, které dokazují prostituci, kuplířství a mimojiné i obchodování s deklaracemi s motivem finančního prospěchu. Důležitou roli zde dostává i porodní bába jménem La Croix, spolupachatelka, která s použitím svých potvrzení o domnělých těhotenstvích Françoise Castet upevňovala formální náležitost všech falešných prohlášení. Pachatelka udává za své rodiště Castillon a od začátku ji žaloba usvědčuje z celé řady přestupků.

Z celého případu se dozvídáme o způsobech, jakými lze deklarace obejít ve svůj vlastní prospěch. Zaprvé změnou jména, u naší pachatelky Françoise Castet, Catherine Abadieu a Rose. Zadruhé spoluprací s osobou, která spadá do okruhu osob podílejících se na předkládání důkazů o jiném stavu žalobkyně²⁴⁰. Za třetí stálou změnou míst pobytu a zaměstnavatelů, kterých Françoise Castet vystřídala za šest let nejméně pět. Žena mohla z deklarací získat značnou sumu peněz, které plynuly nejen z odškodnění za těhotenství (o tom se dozvídáme až při finálním výslechu, jelikož pro předchozí deklarace není možné dohledat další postup justice), ale také z kapes obžalovaných, kteří

²³⁴ podle prohlášení z roku 1768 je ženě 22 let, tzn. 24 let v roce 1770

²³⁵ o předchozím dítěti z předchozího případu se dovídáme až v třetí žalobě vedené proti Françoise Castet

²³⁶ „...et luy disant qu'il etoit un homme comme les autre..“

²³⁷ stejně tak neunikla zraku ředitele fondů městského archivu, který mě o tomto případě informoval

²³⁸ o dalším průběhu tohoto případu se opět dozvídáme až v žalobě vedené proti Françoise Castet 14/9/1770, kde se soudce pozastavuje nad neprovedení výslechu svědků, které by prokázalo falešné obvinění žalobkyně, profitující z deklarace úplatkem

²³⁹ případ FF814/7;167

²⁴⁰ kromě porodní báby to může být chirurg, kapitul, prokurátor, do jisté míry i svědkové a zaměstnavatelé

pro záchranu své pověsti radši ženě zaplatili.²⁴¹ Více peněz také žena získává díky podání jedné žaloby před kapituly a další před sénéchalem.²⁴² Můžeme se dotazovat, jak rychle spolu oba úřady zvládaly komunikovat, nicméně s určitostí to trvalo nejméně dva roky. Françoise Castet si mimo jiné přilepšila také drobnými krádežemi v domech svých zaměstnavatelů a jak prokuratura uvádí, nejednalo se pouze o peníze, ale také nitě, látky a kapesníky.²⁴³ Obžalovanou nezastavil nařízený pobyt v nemocnici Saint-Jacques, ze kterého po 3 měsících utekla „škvírou ve zdi“²⁴⁴ ani pohlavní nemoc, kterou jí během pobytu diagnostikovali.

Pokud se budeme ptát, co se stalo s potomky Françoise Castet, nemáme skoro žádné indicie, které by nás k nim dovedly. Jasně potvrzení o existenci jednoho dítěte máme díky převozu do nemocnice, kde Françoise Castet porodila chlapečka, kterého zde ale po svém útěku ponechala a není jasné, zda přežil. V žalobě vedené třináctého března sedmnáct set sedmdesát jedna se mluví o „třech bastardech“, které prý žena porodila, žádné další podrobnosti však spis neuvádí. Domnívám se, že jurisdikce tak pouze usuzovala z počtu deklarácí²⁴⁵, a ne z reálného zjištění formou potvrzení od lékaře či porodní báby.

Během posledního výslechu, který byl veden s Françoise Castet dochází k finální konfrontaci s dříve uvedenými informacemi, které celý případ fakticky doplňují a umožňují nám objektivnější náhled na osobu žalobkyně. Najdeme zde i tak mnoho nesrovnalostí, které se zakládají na lživé výpovědi ženy. Rodiče žalobkyně jsou prý po smrti už mnoho let a jako místo narození žena uvádí město Rieux. Tvrdí, že dítěti jsou tři roky, tudíž by se muselo narodit ze styku s mužem jménem Pelé. O tom ale následně prohlašuje, že s ním nikdy těhotná nebyla, pouze si to myslela, a proto žalobu poté stáhla. Dále uvádí, že více než dvě deklarace nepodala. Já jsem při tom napočítala nejméně čtyři. Kapitulové navrhuje jako trest doživotní vězení v nemocnici Saint-Jacques. Nejzávažnější obvinění žena ale popírá²⁴⁶, takže výslech končí návrhem prokurátora, aby byla žena propuštěna na svobodu. Domnívám se, že chyběly přímé důkazy, a proto byla žena propuštěna.

²⁴¹ o finanční kompenzaci se obžalovaná zmiňuje v souvislosti s mužem jménem Turle, který ji zaplatil zlatým dvacetifrankem (tzv. *florin*)

²⁴² zástupce krále vykonávající jeho jménem roli soudce ve finančních, správních a soudních záležitostech, tento post je charakteristický pro jih Francie, zejména oblast Languedoc

²⁴³ „...servante chez demoiselle Claire a volé a cette demoiselle sa matri(ce) pendant quatre mois et demy, de chemises de mouchoirs, du fil, de mousseline et autres choses et elle a fait meme dautres vols en argent dans dautres maisons..“, případ FF814/7;167

²⁴⁴ v posledním výslechu s Françoise Castet je změněno místo úniku na rozbité okno

²⁴⁵ déclarations de grossesse máme celkem 2 (Françoise Castet contra Pelé, poté opat Suau), k nimž ještě chybí třetí vedená proti muži jménem Turle (žaloba je zmíněna v konečném výslechu, jedná se zřejmě o chybějící spis) a čtvrtá proti sluhovi jménem Soulé

²⁴⁶ obvinění z prostituce, krádeže, podvodu, falešného obvinění a pokusu o sebevraždu

Tento příklad zneužití deklarácí nás může informovat o tom, jakým způsobem trestní proces nejen probíhal, ale na co sám nestačil. Také je dobré připomenout, že v tomto případě se primárně neřeší otázka nemanželských dětí, které jsou odsunuty na vedlejší kolej. Primárně zde můžeme tedy mluvit o boji proti právnímu zneužití deklarácí, stejně jako proti osobám, které ho praktikují. Françoise Castet byla bezesporu jasným příkladem recidivistky, která se pokoušela všemi dostupnými prostředky docílit finančního prospěchu, i za cenu veřejné potupy a hrozby vězení. Její stopa po posledním výsledku znenadání mizí.

7.2. Falešný vdovec

Dvacátého ledna sedmnáct set osmdesát²⁴⁷ přichází před Kapituly žaloba Jeanne-Marie Sarny, dvacetileté švadleny z Toulouse, proti Jean Douit, osmatřicetiletému obchodníkovi se železářským zbožím. Muž je obviněn hned z několika přečinů - nemanželský poměr, z kterého vzešel nemanželský potomek, opuštění, napadení a neuhrazení dlužné částky za porod a další náklady spojené s výchovou dítěte. Celý případ se měl udát již roku 1778, a to za značně podivných okolností. Žalobkyně nastoupila do služeb muže jako švadlena, poté „Jean Douit zkrachoval se svým obchodem a upnul se na žalobkyni.“ Mezi její hlavní pracovní povinnosti patřilo praní a bělení prádla, včetně šití nových kusů oblečení za odměnu 30 centů²⁴⁸ za den, včetně základní stravy. Po měsíci ji muž informoval o tom, že je vdovec a naznačil jí své upřímné a „legitimní“ úmysly vzít si ji za ženu. Nejdříve měl muž v plánu navštívit hrob své ženy a poté s druhou ženou uzavřít sňatek.²⁴⁹ V žalobě je široce vykreslena „naivní“ povaha ženy, označující se za nevinného sirotka, který obžalovanému bezmezně a oddaně věří.²⁵⁰ Premisa „nevinné oběti“ je tu tedy splněna okamžitě.

Jean Douit začal znásobovat svá ujištění o lásce, důvěře a oddanosti, které vyvrcholily na podzim. Tento zlom v případě je popisován nebyvale emocionálně, jako například zmínkou o „konci dobrých časů žalobkyně a začátku těch špatných.“²⁵¹ Samotný styk je tu vykreslen odlišně, než u běžných žalob. Padá zmínka o „nalezení ženy o samotě“, zbavení panenství, provedení styku a rezistenci, větší část tohoto oddílu je věnována spíše barvitému vyjádření emocí a surovosti

²⁴⁷ případ FF 824/396

²⁴⁸ doslova je v případě uvedeno, že žalobkyně měla dostávat „6 sols par jour“, 1 sol se rovnalo přibližně 5 centimům, tudíž zhruba 30 centimů

²⁴⁹ doslova „...et que si elle vouloit se marier avec lui il feroit venir le mortuaire de sa femme et l'épouserait de suite.“

²⁵⁰ "Ces propos que la suppliante crût sincères commencèrent à faire une premier impression pour son coeur; et se trouvant orpheline; elle crût trouver en cet homme, âgé d'environ quarante ans, un protecteur honnête.“

²⁵¹ doslova „Cette époque fut le terme des beaux jours de suppliante et le commencement de ses malheurs..“

obžalovaného. Slova jako „chagrin mortel“²⁵² a „brutale passion“, spojené s označením pachatele za „únosce“²⁵³, ovládaného vztekem a nejnižšími pudy, jsem v žádném jiném případě neviděla uvedené tak často.

Poté, co na konci října žalobkyně přišla na těhotenství (a pohlavní nemoc), ji její zaměstnavatel opustil a po třech beznadějných měsících se žena do konce těhotenství ocitla v péči porodní báby. Ve výpovědi to však vypadá, že ani tato ošetřovatelka nebyla zrovna „pocivou“ ženou. Žalobkyni donutila prodat jí vše do posledního kusu oblečení, a to kvůli úhradě nákladů za péči.²⁵⁴ Dítě se narodilo 18.7.1778. Deklarace Jeanne-Marie je však v současné době nemožné dohledat, jelikož fond z téhož roku ještě není ofóliovaný.

Žalobkyně uvedla, že od pachatele žádá pouze finální odškodnění a ne přímo sňatek, jelikož je již ženatý. Jeho žena prý na své vlastní přání natrvalo bydlí v Marseille a do Toulouse se vrací pouze „na otočku.“ Uvádí přesné časové určení (devátá hodina ranní), kdy k Jeanu Douitovi přišla a prosila ho o vymáhané odškodnění, načež jí muž zamkl (není upřesněno kde, zřejmě v domě či pokoji) a ustědřil jí pár ran holí. Žena prý měla hlavu rozbitou tak, že krvácela. Toto celkové vyobrazení neoblomného otce tedy jasně konstruuje žalobu ve prospěch ženy. Avšak z výše uvedených znaků dokumentu si nejsem jista o celkové pravdivosti výpovědi, která nešetří přehnanou emocionalitou a překvapivou upřímností.

Výslech probíhá o dva dny později, 22.2.1780, formou výslechu s obžalovaným. Muž přináší zcela jiné informace, které celý případ značně zamotávají. Odmítá nejen otcovství, ale celkovou formální výpověď obžalované. Za původce dítěte označuje muže jménem Bachelier, který pracoval u bývalého zaměstnavatele žalobkyně a byl též ženatý. Za krátkou dobu po přestěhování ke zmíněnému muži byla Jeanne-Marie vyhozena jeho manželkou z domu, poté, co se dozvěděla o jejich milostných pletkách. Obžalovaný Jean Douit uvádí, že žalobkyni pouze poskytl pomoc v podobě poskytnutí ubytování a finanční půjčky dvou louisidorů.²⁵⁵ Tím muž argumentuje i fakt, že se ženou nikdy neměl pohlavní styk, nenakazil ji pohlavní nemocí, ani ji fyzicky nenapadl. Poté prý žena odešla do Foix pracovat k nejmenované „dámě“. Poslala dopis, na který obžalovaný nereagoval, poté se znovu ocitla v Toulouse a zvala ho k sobě kvůli oznámení o probíhající aféře s Bachelierem (podání deklarace). Poprosila o další peníze²⁵⁶, které mu prý slíbila vrátit. Důležitý moment nastává poté, kdy jí obžalovaný odmítl půjčit peníze a znovu poskytnout práci, načež žalobkyně pronesla, že „pokud to

²⁵² v překladu „smrtící hoře“ a „krutá vášeň“

²⁵³ v překladu „ravisser“

²⁵⁴ v případě je doslova řečeno, že „ji porodní bába donutila prodat vše do poslední košile, do které zabalila své novorozené dítě“, které odnesla do nemocnice za 48 livrů

²⁵⁵ 1 louis se rovná přibližně 10-24 livrům, jedná se o kus zlata s vyobrazením francouzského krále

²⁵⁶ přesně o 100 stříbrných dukátů (pětifranků)

neudělá, půjde a nahlásí za otce svého dítěte jeho.²⁵⁷ Na tomto příkladu je možné si názorně ukázat, že ne vždy deklarace plní funkci objektivních pramenů. Jedná se o jeden z problémů nelegálního zneužití žaloby - pokud badatel neví o předchozí recidivě žalobkyně, pohlíží na pramen zcela jinak a tím pádem se dopouští i chybné interpretace. Do jaké míry můžeme brát leckdy přibarvené výpovědi „obětí“ za věrohodné a kdy už se dá mluvit o cílené manipulaci s právní normou za účelem zisku peněz či pošpinění dobré pověsti? Ani v tomto případě si nemůžeme být stoprocentně jisti výpověďmi jak jedné, tak druhé strany.

Jean Douit udělal to jediné, co mu zbývalo - zaplatil ženě tři sta sedm livrů a 3 louisdory. Zmíněná částka posloužila k odeslání dítěte do nemocnice, kde po sedmi dnech zemřelo. Muž celou dobu opakuje, že s ženou kromě této půjčky neměl nic společného, jelikož je ženat a proto, že doufal ve splacení pohledávky. Justice ale celou dobu tvrdí opak, obžalovaný podle všeho chodil k porodní bábě pro Jeanne-Marie, kde tvrdil „že je rád za jejich sblížení a že by si rád ženu vzal.“ Soudce se zmiňuje o výroku, že „pokud porodí dívku, dá dítě do nemocnice, pokud kluka, nechá ho pokřtít a jeho kmotrou se stane slečna Servent.“

Výjev samotného napadení, při kterém Jeanne-Marie utrpěla zranění, se také diametrálně liší. Obžalovaný tvrdí, že žena prosila o další peníze, za které mu vrátí nazpět klíče od svého bývalého pokoje. Muž uvedl, že „jí hned zaplatil 26 soldů a dodal, že protože je žena taková mrcha, tak ji nahlásí za nesplacené dluhy u kapitula a donutí ji vše splatit.“²⁵⁸

Po ujištění pravdivosti výpovědi výslech končí. Dále podle všeho měla proběhnout konfrontace se svědky (jejich výpovědi se ve spisu nedochovaly), kterou obžalovaný sám navrhoval pro potvrzení nepravdivosti výpovědi žalobkyně. Finální rozsudek i tak potvrzuje splacení 240 livrů za náklady spojené s porodem a dále soudní výlohy. O dítěti se již žádné informace nedozvídáme.

Polemika o pravdivosti daných výpovědí a možnosti využít deklaraci pro svůj vlastní prospěch ukazuje na pár zajímavých faktů. Za prvé se můžeme domnívat, že podání deklarace v roce 1780 již nebylo bráno za společenské stigma a „matka“ mohla žalobou více získat, než ztratit. Za druhé pokud nebylo přímo vyvrácena dobrá pověst žalobkyně, bylo dost složité dokazovat nepravdivost její výpovědi. Za třetí se domnívám, že v takovýchto případech Kapitulóvé upřednostnili mírnější postih (pouhé finanční odškodnění) před zatčením a vězením, jelikož nebylo možné dokázat celý výčet obvinění.

²⁵⁷ doslova „...alors ladite répondant lui dit que s'il ne vouloit pas le faire elle alloit l'accuser d'être l'auteur de sa grossesse“

²⁵⁸ doslova „Le répondant les lui paya de suite et lui dit que puisqu'elle étoit si mutine il alloit la citer devant un capitoul pour l'obliger à lui payer les 300 livres qu'elle lui devoit.“

S ohledem na formu podané žaloby a její náležitosti si dovolím spíše pochybovat o žalobkyni, která v případě jasně využila role oběti a justice s tím tiše souhlasila, což je patrné především ve stylu kladení otázek obžalovanému v průběhu procesu.²⁵⁹

²⁵⁹ několikrát je zdůrazněno, že Jean Douit nemluví pravdu, dále narážíme na zpochybnění všech dluhů, z důvodu absence jakéhokoliv potvrzení o platbě, jistou roli v celém případě bude také hrát absence manželky obviněného, která trvale setrvává v Marseille a nemá nad ním trvalý dohled

8. Závěr

Prohlášení o těhotenství nabízejí bohatou pramennou základnu pro studium nemanželských dětí, sexuality a každodennosti v předrevoluční Francii. Z dokumentů se nedozvídáme pouze obecné informace o aktérech případů jako je jméno, věk a bydliště. V jednotlivých výpovědích můžeme postřehnout i detailní popisy způsobu, jakým dítě bylo zplozeno, obvykle i čas a místo styku. Formální zavedení deklarácí v polovině šestnáctého století dopomohlo s koncem osmnáctého století ve Francii k výraznému úbytku počtu případů infanticid, a zároveň podnítilo zvýšenou péči státu o opuštěné děti. Funkcí tzv. *déclaration de grossesse* nebylo pouze formální ochrana nemanželského dítěte, ale také hmotné zabezpečení matky. Na příkladu případů deklarácí z let 1680-1780 ve městě Toulouse docházím k názoru, že žaloby byly také používány pro vydírání s úmyslem veřejného ponížení obviněného, dále pro ochranu před právním postihem v případě úmrtí dítěte a nakonec jako zástěrka pro skrývanou prostituci.

Deklarace shledávám jako dokumenty s přísně danou formální stránkou. Úspěšnost každé žaloby přímo závisí na splnění několika podmínek. Prvním z nich je jazyková průprava (charakteristické fráze zdůrazňující ženu jako oběť a muže v roli agresora, dále popis místa a způsobu pohlavního styku) a správná časová posloupnost (doba od styku, přes zjištění těhotenství až po porod). Výskyt svobodných matek podávající deklaráce úzce souvisí s jejich rodinným a pracovním zázemím a sociálním postavením. Matky v převážné většině případů pracují jako služky, vychovatelky a prادلeny, často zůstávají doma. Otcové zastávají nepřeborné množství zaměstnání, pozorujeme vyšší počet učedníků a sluhů. Počet deklarácí prudce narůstá v druhé polovině osmnáctého století - jednou z možných příčin můžeme hledat ve změně společenského náhledu na nemanželské děti a jejich matky.

Deklarace mohou jako dokumenty posloužit k zevrubnějšímu zkoumání nemanželských dětí na celém území Francie, a zároveň jako dobrý příklad pro komparaci s českým prostředím. Výzkum bych v budoucnu ráda rozšířila o další regiony, které doposud nebyly do celkové statistiky případů zahrnuty, více bych se soustředila na rozdílnost v právní teorii a praxi a nechtěla bych opomenout ani důkladný lingvistický rozbor textu a jazyka. Domnívám se, že studie francouzských historiků dopomohly k rošíření povědomí o těchto ojedinělých dokumentech, zároveň nepřináší komplexní výzkum pramene, ale pouze jeho formální představení. Pro použití relevantních statistických údajů je zapotřebí se opřít o objemnější fond deklarácí, stejně jako o širší časové období.

Studium *déclaration de grossesse* představuje nový úhel pohledu na francouzskou společnost předindustriálního období, umožňující aplikaci odlišných druhů přístupů výzkumu každodennosti. Je jen otázkou času, kdy se stane cílem výzkumu dalších badatelů a poskytne bohatý materiál pro zevrubnější antropologické studium.

9. Seznam pramenů a literatury

9.1. Nevydané prameny

Městský archiv Toulouse (*l'Archive municipale de Toulouse*)

Fond soudního a policejního archivu (*Archives de justice et police*), série FF

Oddíl trestní justice Kapitulů (*Justice criminelle des Capitouls*)

- Spisový materiál

FF 724 (1680)

FF 734 (1690)

FF 745 (1701)

FF 754 (1710)

FF 764 (1720)

FF 774 (1730)

FF 784 (1740)

FF 794 (1750)

FF 804 (1760)

FF 814 (1770)

FF 824 (1780)

9.2. Knihy

CARBASSE, Jean-Marie. Introduction historique au droit pénal. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, c1990, 356 s.

CORBIN, Alain. Na stopě neznámému: znovunalezený svět Louise-Françoise Pinagota 1798-1876. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 243 s.

ČECHURA, Jaroslav. Kriminalita a každodennost v raném novověku: Jižní Čechy 1650-1770. Vydání první. Praha: Argo, 2008, 366 stran.

DARNTON, Robert. Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013, 259 s.

DIBELKA, Jaroslav. Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství: panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012, 202 s.

DÜLMEN, Richard van. Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století). Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 358 s.

DÜLMEN, Richard van. Bezectní lidé: o katech, děvkách a mlynářích : nepočestnost a sociální izolace v raném novověku. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2003, 107 s.

FRANCEK, Jindřich. Smolná kniha města Chlumce nad Cidlinou (1562-1671) a jeho hrdelní soudnictví v letech 1542-1671. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2014, 389 s.

GINZBURG, Carlo. Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 223 s.

HALÍŘOVÁ, Martina. Sociální patologie a ochrana dětství v Čechách od dob osvícenství do roku 1914: disciplinace jako součást ochrany dětství. Vydání 1. Univerzita Pardubice: Monographica X, 2012, 282 s.

HEERS, Jacques. Svátky bláznů a karnevaly. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 227 s.

HORSKÝ, Jan a Markéta PRAŽÁKOVÁ SELIGOVÁ. Rodina našich předků. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 142 s.

KLABOUC, Jiří. Manželství a rodina v minulosti. 1. vyd. Praha: Orbis, 1962, 281 s.

LADURIE, Emmanuel Le Roy. Les Paysans de Languedoc: annexes, sources, graphiques. Réimpression. Paris: Editions de l'Ecole des hautes études en sciences sociales, 1985, s. 749-1035 s.

MALÝ, K. a kol. autorů, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3.vydání, 673 s.

MAUR, Eduard. Základy historické demografie. Praha: Univerzita Karlova, 1983, 194 s.

MENTZER, Raymond A. a Lyndal ROPER. Oedipus and the Devil: Witchcraft, Sexuality and Religion in Early Modern Europe. Sixteenth Century Journal. 1996, 27(2): 288 s.

MICHELIN.,. *Toulouse: Albi, Montauban, Canal du Midi*. [Parution 2008]. Paris: Michelin, cartes et guides, 2008.190 s.

MOUSNIER Roland, Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598-1789, Tome II, Presses universitaires de France, Vendôme, 1980, 1262 s.

PAULINYI, Ákoš. Průmyslová revoluce: o původu moderní techniky. 1. čes. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2002, 290 s.

PHAN, Marie-Claude. Les amours illégitimes: histoires de séduction en Languedoc (1676-1786). Paris: Editions du Centre national de la recherche scientifique, 1986, 240 s.

REY, Alain a Tristan HORDÉ. Dictionnaire historique de la langue française. Paris: Robert, 2000, XVI, 2911-4304 s.

ROYER, Jean-Pierre. Histoire de la justice en France: de la monarchie absolue à la République. 2e éd. revue et mise à jour. Paris: Presses Universitaires de France, 1996, 808 s.

STIVANIN Claire. *Mémoire de recherche: La justice criminelle capitulaire d'après les chroniques des Annales manuscrites, de 1670 à 1720*, Université Toulouse I - Capitole, année universitaire 2009-2010, 249 s.

ŠUBRTOVÁ, Alena. Kontracepce, aborty a infanticida v pramenech k předstatistickému období. Alena Šubrtová. Historická demografie Roč. 15, (1991), 9-46 s.

VELKOVÁ, Alice. Vina a trest: vraždy spáchané ženami v českých zemích ve druhé polovině 19. století. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012, 320 s.

LE ROY LADURIE, Emmanuel. Montailhou, okcitánská vesnice v letech 1294-1324. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005, 627 s.

ŠTORCHOVÁ, Lucie a Jana RATAJOVÁ. Nádoby mdlé, hlavy nemající?: diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku. Vydání první. Praha: Scriptorium, 2008, 591 stran.

TAILLEFER, Michel a Georges FOURNIER. *Nouvelle histoire de Toulouse*. Toulouse: Privat, 2002, 383 s.

TINKOVÁ, Daniela. Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004, s.413

VELKOVÁ, Alice. Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy. Vyd. 1. Praha: Historický ústav, 2009, 586 p.

WOLFF, Philippe a Michel LABROUSSE. *Histoire de Toulouse*. Toulouse: Privat, 1988, 552 s.

ŽDÁRSKÁ, Zuzana. *Katarská hereze v jižní Francii*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin. 160 s.

9.3. Články

BEATTIE, John M. The criminality of women in eighteenth-century England. *Journal of Social History*, 1975, 80-116 s.

CLICHE, Marie-Aimée, Filles-mères, familles et société sous le Régime français, *Histoire sociale-Social History*, vol. XXI, No. 41 1988, s. 39-69 s.

LAFFONT, Jean-Luc. Relecture critique de l'évolution de la population toulousaine sous l'Ancien Régime. *Histoire, économie, société* no.3, 1998, s. 455-478

LAPERCHE-FOURNEL, Marie-José. Les enfants indésirables, l'infanticide en Lorraine au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine* No.1, 1989, 23-37 s.

SOUSA-PINTO, Annabel. Amours illégitimes dans le comté de Forbach au XVIIIe siècle, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine*, 1998, s. 275-292

TINKOVÁ, Daniela, Předcházet a trestat? Problém infanticidia v osvícenské společnosti. Daniela Tinková. In: *Český časopis historický. The Czech Historical Review / Praha : Historický ústav AV ČR* 101, č. 1, (2003,) s. 27-76

10. Přílohy

Příloha 1

Příloha 2

Příloha 3

Příloha 4

Příloha 5

Příloha 6

Příloha 7

Příloha 8

Příloha 1

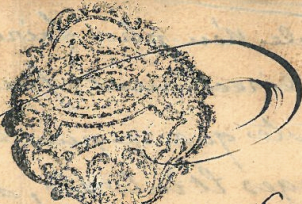
29e aout 1770 —
verbal de denouée de gromme
Pour françoise Castet
native de T. girons
Contre M^r. suau grete et
Chapelin despenitens gres

Ukázka z případu FF 814/6;152
Françoise Castet contra farář Suau

L'an mil sept Centa soixante dix et
Le vingt neuvieme jour du mois d'octobre
Nous apasseur Jeanique & Comparu françois &
Castel ageé de vingt an natif de T. girone
habitant de cette ville depuis cinq ans, La
qu'elle moyenant serment par elle qu'elle
moins mises sur les saintes evangilles a promis
et juré dire la verité le nous a dit que étant
logé dans le mois de may dernier chez la
Nommie J. Jean Blanchard logé lui d'autour
en attendant de trouver une Condition, M.
curé greffe et Chapelain des penitens qu'il
venoit souvent chez la dite J. Jean et
promit même a la Comparante de la faire
placé incessamment l'egalité de fille de service
et le dix sept dudit mois de may ledit an.
Surant dit a la Comparante de venir chez luy
qu'il avoit quelque chose a luy dire, et en
l'effait la Comparante étant allée chez ledit
surant logé aux penitens qu'il elle ne fut

Ukázka z případu FF 814/6;152 (1770)
Françoise Castet contra farář Suau

L'an Mil Sept cens Soixante dix
 Et le Septieme jour du mois de septembre a toulouse
 avant midy par devant nous notaire Royal
 hereditaire de Lad. Ville dans notre Etude feut
 presente Jeanne Buc Restant fille de Service
 aud. toulouse depuis environ neuf ans Native de
 Grenade, fille de pierre Buc tonnelier aud. Grenade
 et de feu Guilhaumette Serat mariee, laquelle a dit
 avoir porte plainte devant Mrs Les Capitouls de
 cette Ville pour fait de Gravitation Contre Jean
 Galade Domestique aud. toulouse natif de Souilhe
 Diocese de S. Papoul fils de Barthelemy Galade; Et
 En consequence des informations faites avoir
 obtenu decret de prise au corps Contre luy, En
 vertu duquel Elle l'a fait Capturer dans les prisons
 de l'Hotel de Ville ou il est detenu; Sur quoy par la
 mediation des amis communs, Ladite Buc de son
 Bon gre se depart Et Desiste purement Et
 simplement par le present acte de Ladite plainte
 informations decret Entiere procedure Et de
 tout ce qu'en consequence peut Sen ltre Ensuivy
 jusqu'a ce jour, avec promesse que fait Ladite

Ukázka z případu FF 814/5;129 (1780)

Jeanne Buc contra Jean Galade (zde oficiální odstoupení od žaloby, potvrzené notářem
jménem Arnaud)

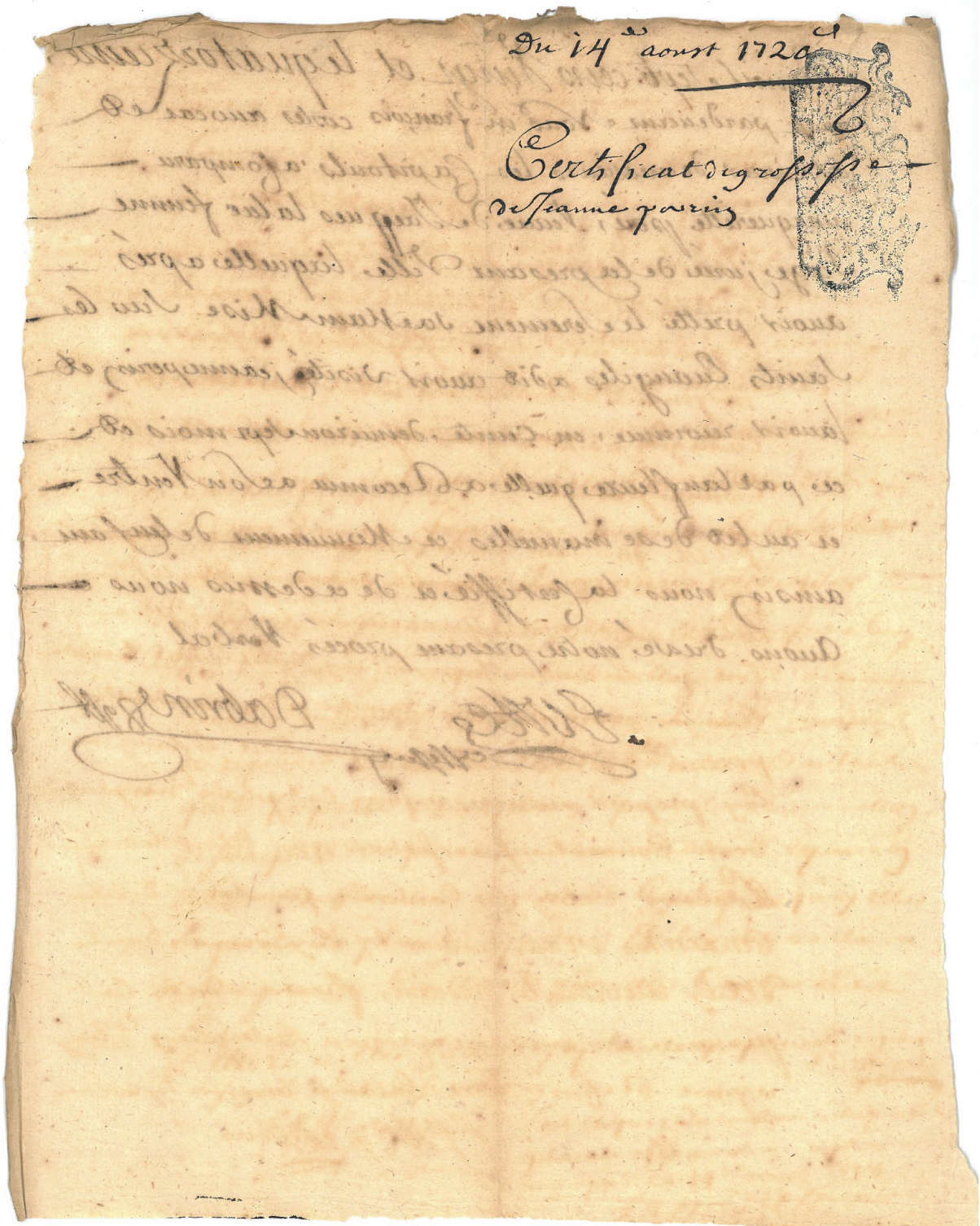
Du vingt ^{GENE TROISIE} Decembre mil six
 cent quatre ^{vingt}

Plainte Charlotte Lafont fille de pubre
 Lafont traucilleus metayer d'une meuzye
 du lieu auquel a l'isle enjouday age
 demourant apresant es qualite de seruant
 chez lesieur Delloyau marchand de
 cesh villes agee de vingtneuf ouye
 moyennant l'vengan la maiz mise sus les
 sainctes evangilles nostres seigneurs et de
 plainte comme ensuit

Dit que quelque temps auant la feste
 saintjean ba phite deuoie la plaigant
 etant chez lesieur Delloyau seruaiste chez
 lequel la nommee Jeanne qui au demure
 chez Blevy qui a est mariée la vint houer
 vs matiz et laquelle Jeanne la pria de
 pouloit venir avec elle et adroitman
 pouoit conduit au faubourg sainteohime
 ou estant la fit entrer dans une maisoy
 datur laquelle elle houer vs Junehomme
 quelle n'a jamais cogneu lequel la
 Cayne l'ait et par force et violence
 avec l'assistance de lad' Jeanne la
 Jehvem sus vs lit ou tant lad' Jeanne
 pouoit huer et led' Junehomme

Ukázka z případu FF 724/2; 74 (1680)

Charlotte Lafont contra Jean x

Ukázka z případu FF 764/3;69 (1720)

Jeanne Perrin contra Jean Lestang (certifikát o těhotenství)

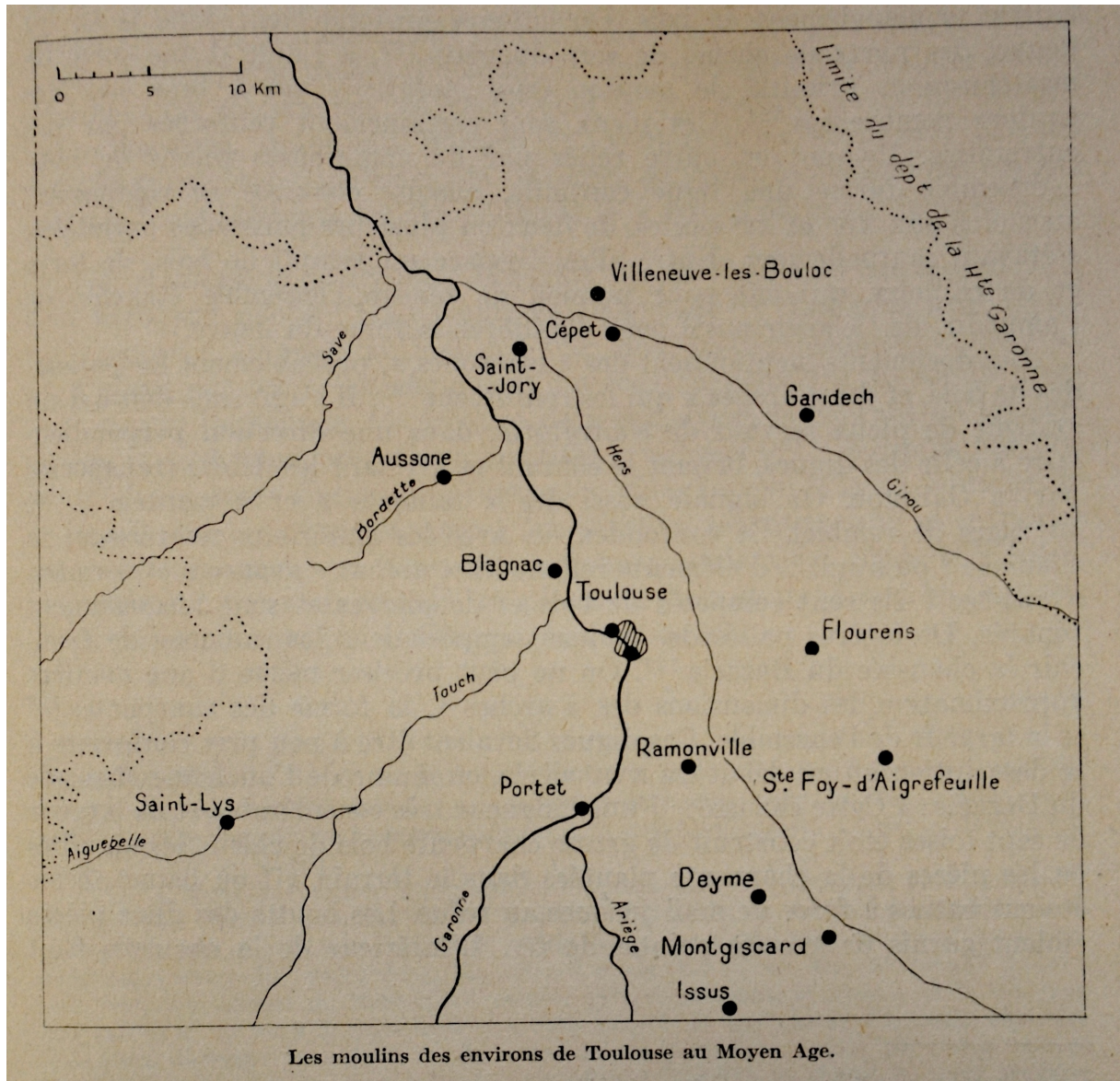
L'an mil Sept cens Vingt et le quatorziesme
aoust pardevant vous mesmes Francois Costes avocat
a sseurs demeurans les Capitouls a comparu
margueritte perre veuve de Jacques Laluc femme
sage jurée de la presens Ville laquelle apres
avoir presté le serement sur l'ainmise sur les
saints Euvangiles a dit avoir visité jeanne Perrin et
l'avoir reconnue en cinte demeurant sept mois et
ce par la influence quelle a reconnue a son ventre
et a l'edese manuelles et Mouvements de l'enfant
ainsin nous la certiffie a de ce dessus nous
Avons dressé notre presens proces Verbal

Lestang Dabrinzoff

Ukázka z případu FF 764/3;69 (1720)

Jeanne Perrin contra Jean Lestang (certifikát o těhotenství)

Příloha 5

Plán sítě mlýnů za středověku v Toulouse

Příloha 6

Sloup na rohu hlavního náměstí *Place de Capitoile* s typickými podvojnými názvy

Příloha 7

Územní rozdělení jednotlivých kapitulátů v Toulouse

Příloha 8

Fiche de dépouillement

1158
NORMES ET DEVIANCES

LA MERE		Divers s/mère		Divers s/Parents		origine		P M
nom	prénom	âge	origine	Profession	Prénom	Profession	origine	
adresse				nom		Prénom		Profession
autres emplois				origine		Profession		origine
LE PERE		Divers s/p		Profession		Divers s/p		
Pres a M.	maîs de gous	nom	prénom	origine	Profession			
Lieu d'accouchement: adresse				Pakam ☐		Embarqué ☐		
				B. au champ ☐		mort ☐		
L'ENFANT				être gosse des œuvres de		qui a joué d'elle charnellement		☐
Date naissance	Sexe M ☐ F ☐	Paroisse baptême	décès date	décès paroisse	qui l'a abusée sous promesse de mariage		de l'aider	☐
H.D. ☐				de lui faire du bien				☐
Signature				circonstances particulières ou expressions				
ne savait signer ☐		a signé un acte ☐		Signature vue 1 ☐		2 ☐		3 ☐

Vzorová tabulka pro sběr dat